

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Andra kammaren.

Nr 7.

Tisdagen den 4 februari.

Kl. 3.30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 28 nästlidna januari.

§ 2.

Föredrogs var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 53, angående avlöningsanslag till pensionsstyrelsen för budgetåret 1936/1937;

till bankoutskottet propositionen, nr 55, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; samt

till behandling av lagutskott propositionen, nr 25, angående godkännande av en mellan Sverige och Schweiz den 15 januari 1936 avslutad konvention om erkännande och verkställighet av domar och skiljedomar, m. m.

§ 3.

Vidare föredrogs och remitterades till statsutskottet herr *Mårtenssons m. fl.* på bordet liggande motion nr 627.

§ 4.

Härefter föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 1 och 14—16.

§ 5.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets memorial, nr 17, i anledning av remiss från andra kammaren av en av herr O. E. Sandberg m. fl. väckt motion, nr 412, angående statsbidrag till avlönande av hemkonsulenter biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan och beslöt hänvisa motionen till jordbruksutskottet.

§ 6.

Härpå föredrogs, men blevo ånyo bordlagda statsutskottets utlåtande nr 18, första lagutskottets utlåtanden nr 1 och 2, andra lagutskottets utlåtanden nr 1—3 och jordbruksutskottets utlåtanden nr 3—5.

§ 7.

Slutligen föredrogs herr *Ströms* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa spörsmål angående beredande av billigare bil-

jettpriser för sjöfolk vid resa på järnväg från och till hemorten; och blev ifrågasättande anhängarna av kammaren bifallen.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes bevillningsutskottets memorial och betänkande: nr 1, angående remitterande till annat utskott av till bevillningsutskottet hänvisade motioner om vissa ändringar i förordningen angående försäljning av pilsnerdricka och förordningen angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker; och

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning rörande ikraftträdandet av visst stadgande i förordningen den 31 maj 1935 (nr 255) om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Paulsen</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 8 febr. och
» <i>Nilsson</i> i Antnäs	» 8 » » » 8 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.36 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 5 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Engberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 51, angående inrättande vid karolinska mediko-kirurgiska institutet av en professur i radioterapi m. m.;

nr 52, angående dyrtidstillägg och tillfällig löneförbättring åt biskopen i Härnösands stift *Torsten Bohlin*;

nr 57, angående anslag till statens växtskyddsanstalt för byggnadsarbeten m. m.; och

nr 58, angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Enligt därom den 28 nästlidna månad fattat beslut företogos nu val av dels tjugufyra valmän för utseende av revisorer och revisorssuppleanter för granskning av riksbankens avdelningskontors i orterna räkenskaper och förvaltning, dels ock sex suppleanter för dessa valmän; och utsågos därvid till

valmän:

herr *Borg*,

» *Fast*,

» *Gustafson* i Kasenberg,

» *Hagberg* i Malmö,

» *Hage*,

» *Hedlund* i Häste,

» *Hedlund* i Östersund,

» *Hilding*,

» *Holmström*,

» *Jacobsson*,

» *Jansson*,

» *Johnsson* i Kalmar,

» *Lindberg* i Umeå,

» *Lindmark*,

» *Lovén*,

» *Molander*,

» *Niklasson*,

» *Persson* i Falla,

» *Pettersson* i Rosta,

» *Törnkvist* i Karlskrona,

» *Wallén*,

» *Westerdahl*,

» *Westman* och

» *Åqvist*,

var och en med 125 röster; samt till

suppleanter:

herr *Andersson* i Falkenberg,
 » *Jonsson* i Eskilstuna,
 » *Olsson* i Staxäng,
 » *Pettersson* i Dahl,
 » *Nilsson* i Steneberg och
 » *Sjögren*,

var och en med 69 röster.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den finnes här ovan angiven, genom lottning.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående paragraf omförmälda valen.

§ 4.

Föredrogos vart för sig

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

nr 1, angående remitterande till annat utskott av till bevillningsutskottet hänvisade motioner om vissa ändringar i förordningen angående försäljning av pilsnerdricka och förordningen angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker; och

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning rörande ikraftträdandet av visst stadgande i förordningen den 31 maj 1935 (nr 255) om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatta åtgärder för främjande av sparsamhet bland skolungdomen; och

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställning om anslag till möbler m. m. för kanslihuset.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial, betänkande och utlåtanden hemställt.

§ 5.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 1, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstatens första huvudtitel, innefattande anslagen till kungl. hov- och slottsstaterna.

*Ang. anslag
till Kungl.
Maj:ts hov-
hållning.*

Efter föredragning av *punkten 1*, angående anslag till Kungl. Maj:ts hovhållning, erhöles på begäran ordet av

Herr **Spångberg**, som yttrade: Herr talman! Efter flera års politisk samverkan mellan de borgerliga och socialdemokratiska partierna har man nu i tidningarna börjat diskutera, om det inte vore lämpligt med en regeringskris inför de stundande valen. Ännu har man emellertid icke träffat på någon spricka, som kan komma att skilja blocket åt. När det är fråga om överklassens intressen, så framföras dessa av regeringen på ett sådant sätt, att regeringen alltid avgår med en stor seger. Jag skulle tro, att de, som i dag vilja fylka sig till gratulanternas skara, då det gäller Kungl. Maj:t och Hans Majestät Konungen, nog kunna infinna sig med en bukett.

Ang. anslag till Kungl. Maj:ts hovhållning. (Forts.)

Vi ha emellertid från vår grupp väckt en del motioner, där vi hava framfört krav på beviljande av sådana anslag, som ur arbetarsynpunkt äro ofrånkomliga. Här föreligger nu ett anslag, där man kan spara och där man ur rent principiell och sparsamhetssynpunkt borde spara. Då jag anser, att man för att kunna tillgodose de nödvändiga behov, som föreligga, måste hushålla på ett annat sätt, än vad regeringen och utskottet här hava gått in för, kan jag icke dela utskottets uppfattning i här föreliggande fråga. Jag vet icke, till vilken grupp av samhällsmedborgare man egentligen skall hänföra Konungen, men ur arbetarsynpunkt finner jag det icke vara rimligt, att en enda — skola vi säga arbetslös — skall ha 1,749,000 kronor, samtidigt som det snålas med arbetslöshetsanslag på ett sätt, som alla känna till, och som alla med den erfarenhet, de ha från sina respektive hemorter, väl innerst inne måste anse vara beklämmande. Orimligheten i detta ligger ju i öppen dag.

Skall det sparas, så bör det sparas på lyx och på anslag för skadliga ändamål. Jag skulle med Ivar Vennerström från mitt första riksdagsår kunna säga, att sparsamheten borde börja just på denna huvudtitel, den första huvudtiteln. Räkna man tillsammans de anslag, som här ställas till förfogande, skall man finna, att ettusen arbetslösa skulle kunna leva gott på den summa, som här ges till en enda.

Från denna synpunkt är det, herr talman, som jag dristar mig att störa enheten och att icke under tystnad gå med på att pengar vräkas bort på detta sätt.

Jag yrkar därför avslag på det här föreliggande förslaget.

Vidare anförde

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag vill endast rikta uppmärksamheten på att utskottets förslag är enhälligt. Dessutom vill jag rikta uppmärksamheten på den omständigheten, att utskottet icke haft att behandla något yrkande i den riktning som det av herr Spångberg här framställda.

Under sådana förhållanden återstår mig endast att yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag å såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkterna 2—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6.

Vidare föredrogos vart för sig punktvis statsutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t under riksstatsens åttonde huvudtitel gjorda framställningar angående anslag till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning; och

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av vissa anslag under femte huvudtiteln jämte en i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Ang. utdelning av vete till i en pågående skogskonflikt indragna arbetare m. fl.

Härefter förelåg till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av väckt motion om utdelning av vete till i en pågående skogskonflikt indragna arbetare, arrendatorer och bönder i Dalarna m. fl. landskap.

I en inom andra kammaren av herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå väckt motion, nr 132, hade föreslagits, att riksdagen skyndsamt måtte besluta att ställa 10,000 säckar vete till förfogande för utdelning till de i skogskonflikten indragna arbetarna, arrendatorerna och bönderna i Dalarna, Uppland, Gästrikland och Västmanland, som härav hade behov.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan berörda hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Den strid, som för närvarande pågår sedan tre månader i Dalarnas, Upplands, Gästriklands och Västmanlands skogar, och i vilken 10,000 småbönder och arbetare äro invecklade, gäller i verkligheten en strid om en princip, som är offentligen godtagen och som även riksdagen genom sina beslut om arbetsavtalslagstiftningen har stadfäst. En strid om kollektivavtal gäller också en strid om föreningsrätten, därför att utan kollektivavtal där uppe i skogarna blir den föreningsrätt, som där existerar, av tämligen formell karaktär. Därtill kommer, att de stridande där uppe lära hava majoriteten i riksdagen bakom sig, då dess mäktigaste partier ju säga sig stödja dem; och det icke minst betydelsefulla faktum därvid är, att såväl regeringschefen som chefen för bondeförbundet ansett sig officiellt böra deklarerera sin anslutning till arbetarnas strid genom att anbefalla en insamling, som har igångsatts.

Denna strid mot ett av Sveriges mäktigaste bolag, som under många herrans år har underbetalat arbetskraften, har drivit samman arbetarna och bönderna på ett sätt, vartill man aldrig tidigare sett någon motsvarighet i Sveriges historia. Det var ju ganska naturligt, tyckte vi, att man genom en motion skulle ge riksdagen tillfälle att taga ställning för eller mot dessa arbetande, dessa stridande där uppe i skogarna.

Vår motion gäller utdelning av 10,000 säckar s. k. överflödigt vete, som man ju i alla fall, trots man köper in det till fullt pris, sedan dumpar bort till underpris. Motionen har nu blivit föremål för enhälligt avstyrkande från statsutskottets sida, och i detta avseende åberopar man sig på det verkliga mycket egendomliga skälet, att man anser, att statsmakterna böra iaktta neutralitet vid strider på arbetsmarknaden. Därför vill jag ägna ett par ord åt frågan om just denna neutralitet och huru den i realiteten verkar.

För närvarande finns det ytterst få i denna riksdag, som upprätthålla tesen om neutralitet från statsmakternas sida gent emot näringslivet, ja, även gent emot arbetarnas strävanden. Jag påpekar bl. a. de regleringar, som genomförts på jordbrukets område, där riksdag och regering direkt ha engagerat sig dels för att förbättra priserna för vederbörande och dels för att sammanföra dem i relativt starka monopolorganisationer. Jag påminner om att riksdagen nära på enhälligt har anvisat betydande medel under krisen för att bispringa en rad kapitalistiska företag, som på grund av sin tidigare politik höllo på att köra på näsan. En sådan fråga som stödet åt Grängesbergsbolaget har man motiverat med, att det var nödvändigt, för att det icke skulle göra bankrutt. Men när vi ha en regering, som säger sig vilja nationalisera gruvorna och storföretagen, hade ju tillfället varit utomordentligt att i stället för att

*Ang. utdelning av vete till i en pågående skogskonflikt indragna arbetare
m. fl. (Forts.)*

hjälpa detta bolag låta det slå vantarna i bordet och övertaga det, som man under flera år talat om och som man utlovat svenska folket att man skulle göra. Detsamma gäller den stödaktion, som genomfördes för Skandinaviska kreditaktiebolaget. Där borde det i stället varit ett utomordentligt tillfälle för staten att upprätthålla sin s. k. neutralitet och passa på tillfället att lägga vantarna på ett sådant företag. Men man gör icke det utan anser det fullt i sin ordning. Jag vill icke här diskutera skälen för eller emot det riktiga eller oriktiga, men jag anser det fullt i sin ordning, att skall staten ingripa, då skall staten engagera sig för ena parten på övriga parters bekostnad.

Till och med regeringen har deklarerat som sitt allmänna program för närvarande, att den anser, att staten skall ingripa på olika områden. Jag påminner om vad som förekom vid remissdebatten i år, då statsministern förklarade bl. a. följande. — Han säger: »Jag förstår, uppriktigt sagt, icke, att man kan vara så tvärsäker på att staten icke bör ingripa på det ekonomiska området. Här sitter dock icke bara en majoritet; här är en lokal, fylld av anhängare till de statliga stödåtgärderna på jordbrukets område. Det fanns en tid, då man presenterade jordbruket såsom den näring framför alla andra, som representerade den frie mannens insats i produktionen utan att vara beroende av någon annan, utan att vara invecklad i några organisationer, utan att behöva gå till staten och be om hjälp eller tillåta staten att lägga sig i hans förehavanden. Det svenska jordbruket är kanske vår med det allmännas medverkan för närvarande starkast organiserade näring. Även om de statliga ingripandena i hög grad ske indirekt och handhavas av organisationer med åtminstone formellt frivillig karaktär, så är ju ändå det typiska för den svenska jordbruksnäringen i dag organiseringen av produktionen. Och vi äro väl tämligen överens om här allesammans, att utan denna organisation skulle den svenska jordbruksnäringen, d. v. s. den svenska modernäringen, utsättas för de allvarligaste faror och kanske i stora delar lamslås.

Men om detta är fallet inom jordbruket» — säger han till sist — »varför skall man då anse, att beträffande den övriga delen av vårt näringsliv varje allmänt ingripande är av ondo?»

Han har alltså mycket officiellt deklarerat sig för statens såväl befogenhet som skyldighet att ingripa på olika områden av det ekonomiska livet, och därför blir ju statsutskottets tal om att upprätthålla neutraliteten en smula missvisande.

Men framför allt kan det för arbetarna i vårt land vara anledning erinra sig, att staten egentligen aldrig har upprätthållit någon neutralitet gent emot dem vid konflikter på det fackliga området. Åkarpslagen, som ju nu av exempelvis Nordisk Familjebok stämplas som en ren klasslag och beträffande vilken till och med riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalat sig för att man skulle ta bort dess ensidiga karaktär att vara riktad mot arbetarna, är ett av de tusentals bevisen på att staten inte alls ansett det strida mot neutralitetens regler att ställa sig på den ena partens sida i strider på arbetsmarknaden. Kollektivavtalslagen är en precis likartad historia, som rönt allmän välvilja på arbetsgivarehåll men som bland arbetarna betraktas som en lag, riktad mot deras strävanden. Det är inte sant, att det härvidlag har varit en strävan från riksdagens sida att iakttaga opartiskhet gent emot båda parterna. Ty såväl i fråga om dessa lagar som i fråga om en hel rad ingripanden i fackliga konflikter, därvid man mobiliserat hela statsapparaten med fridlysningar av vissa områden och utkommendering av polis och militär, har det alltid gällt åtgärder, riktade emot arbetarna. Detta visar, att staten icke iakttagit neutralitet, och att den inte heller i fortsättningen kommer att iakttaga neutralitet. Det är, som en

Ang. utdelning av vete till i en pågående skogskonflikt indragna arbetare m. fl. (Forts.)

diktare en gång sagt, på det sättet, att likheten inför lagen inskränker sig till ett förbud för såväl den fattige som den rike att sova under broarna, att tigga pengar och att stjäla bröd, en likhet, som visserligen är formellt riktig, men som i realiteten bara riktar sig mot de fattiga i samhället.

Det finns två strävanden i dag på arbetsmarknaden. Det ena strävandet går ut på att sänka arbetarnas löner, vilket man för övrigt gjort med en viss framgång under de senare åren, och det andra går ut på att bevara dessa löner eller att höja dem; detta senare naturligtvis ifrån arbetarnas sida. Man måste emellertid slå fast, att när riksdagen genom sina beslut tagit ställning till dessa strävanden, så har detta ställningstagande i allmänhet gått ut på att försvåra för arbetarna att förbättra sin levnadsstandard. På grund av denna praxis från riksdagens sida kan man inte säga annat än att statsutskottets avstyrkande av den föreliggande motionen med en enkel hänvisning till statsmakternas plikt att iakttaga neutralitet i arbetskonflikter med tanke på vad som härvidlag tidigare förekommit närmast ter sig som ett hån gent emot det arbetande folket. Jag tror, att man i detta fall kommer sanningen närmare, om man säger, att denna majoritet här i riksdagen, som nu säger sig stå solidarisk med skogsarbetarna och småbönderna i deras kamp emot dessa stora bolag, inte vågar utnyttja den makt som den i dag har för att bispringa arbetarna och småbönderna. Den vågar inte ge detta anslag till de stridande arbetarna och småbönderna, ty i så fall skulle den komma i konflikt inte bara med dessa två storbolag utan naturligtvis även med de verkliga regenterna i vårt land, vilkas positioner man närmast återfinner hos arbetsgivareföreningen och bankbolagen.

Nu är det emellertid på det sättet, att vi för vår del inte ha föreslagit, att riksdagen skulle inta en ställning till förmån för den ena stridande parten såsom sådan. Vi ha i stället hänvisat till, att det finns en tredje part, en tredje man i denna konflikt, nämligen de stridandes hustrur och barn. Man kan ju inte med bästa vilja i världen påstå, att dessa äro direkt engagerade i striden, låt vara att de ha ett omedelbart intresse av att densamma föres till seger för arbetarna. Denna riksdag, som tidigare har varit så mån om tredje mans rätt, att den till och med i fjol var beredd att stifta en särskild lag i sådant syfte, har nu ett utomordentligt tillfälle att visa, att den menar allvar med talet om tredje mans rätt. Den har här ett tillfälle att ingripa genom att ge de stridande arbetarnas hustrur och barn denna vetespannmål, som dock finns i så stora mängder, att den håller på att ruttna ned i magasinen. Den har här ett tillfälle att bispringa en tredje man, en part, som lider oförskyllt och som utan tvivel lider mycket svårt. När regeringschefen och bondeförbundsledaren satte sina namn under appropet om en insamling, utgingo de tvivelsutan från den uppfattningen, att det råder en förtvivlans nöd bland befolkningen däruppe, vilken är hänvisad att söka sin utkomst genom skogsarbete men som nu tvingas ut i en kamp, som medför de största umbäranden och svårigheter.

Herr talman! På grund av de anförda förhållandena ber jag att få yrka bifall till den av herr Brädefors och mig i frågan väckta motionen.

Herr Jansson: Herr talman! Jag skall villigt erkänna, att det för mig, som tillhör den provins, som kanske mest drabbats av de svårigheter, varom här är fråga, tett sig mycket frestande att yrka bifall till den föreliggande motionen. Jag tror emellertid, att det skulle ha varit synnerligen oklokt, om man, på sätt som motionärerna föreslagit, ingripit i denna konflikt på arbetsmarknaden.

Herr Hagberg i Luleå har här erinrat om fall, då statsmakterna inte iakt-

*Ang. utdelning av vete till i en pågående skogskonflikt indragna arbetare
m. fl. (Forts.)*

tagit neutralitet i dylika konflikter. Jag har ingen anledning att bestrida riktigheten av hans påpekanden, utan jag vill tvärtom understryka det olyckliga uti, att statsmakterna i vissa fall uppträtt på sätt som skett och därmed givit sig sken av att ha tagit parti för den starkare parten. Detta är ett oeffterrettighetstillstånd, som vi från vårt håll påtalat vid olika tillfällen. Just därför ha vi också ansett oss icke kunna vara med om att, på sätt som motionärerna här föreslagit, ingripa i den pågående konflikten. Därmed ha vi inte sagt, att vi ogilla alla ingripanden från statsmakternas sida, när det gäller att bilägga en konflikt eller att vidtaga därmed jämförliga åtgärder. Ett dylikt ingripande bör emellertid ske på ett sätt, som gör det möjligt för parterna att ordna sina mellanhavanden på ett tillfredsställande och nöjaktigt sätt.

Detta är i huvudsak vad som åtminstone för mig och mina partikamrater på avdelningen varit avgörande, när det gällt att ta ståndpunkt till denna fråga, och som jag för övrigt tror även varit bestämmande för statsutskottet i dess helhet, då det ansett, att det icke finns någon möjlighet att tillstyrka det förslag, som motionärerna här kommit med.

Man skulle emellertid kunna ha rätt att fordra, att i den konflikt, som nu pågår i skogarna, från de stora bolagens sida visas en smula förståelse för nyttan och fördelen av kollektivavtal mellan arbetare och arbetsgivare. Kollektivavtalen ha vunnit tillämpning på olika områden. Vid sådant förhållande måste man ge uttryck åt sin förvåning över att icke dessa bolag, som ledas av män, vilka, som man väl får hoppas, äro mycket framsynta, tillägnat sig den uppfattningen, att det är såväl med deras egna som med det allmännas intressen förenligt att det härvidlag träffas en uppgörelse. Vi ha alltfort den uppfattningen, att dessa bolag ställt sig avvisande, en inställning, som vi för vår del anse absolut förkastlig, därest man vill nå ett resultat, som gör det möjligt för arbetarna att drägligen kunna försörja sig.

Med framförande av dessa synpunkter, som i korthet ge uttryck åt vår uppfattning i denna fråga, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! I anledning av vad statsutskottets talesman, herr Jansson, här erkänt, nämligen att staten ingripit och vid upprepade tillfällen ingripit i fackliga konflikter, vill jag bara säga, att det är en svag position, som socialdemokraterna nu intaga, när de icke våga använda den majoritet, som väl i alla fall finns i denna riksdag till förmån för de stridande arbetarna och göra detta ingrepp — låt vara mot ett rakt motsatt håll än tidigare. Kanhända säger man, att man därmed skapar ett prejudikat. Men ett dylikt prejudikat spelar mycket liten roll. Ty var och en vet, att staten ingripit och allt fortfarande kommer att ingripa vid dylika konflikter. Det är härvidlag bara fråga om det lilla felet, att staten för en gångs skull skulle ingripa och hjälpa de stridande arbetarna, vilka slåss för en rättfärdig sak. När det gäller ett dylikt ingrepp vill man inte utnyttja de möjligheter, som staten i detta fall äger.

Inte alldeles utan sitt intresse är, att herr Jansson något mjukade upp statsutskottets motivering att statsmakterna skola iaktta neutralitet vid arbetskonflikter. Han sade, att med en dylik neutralitet icke avsäges förbud för staten att ingripa för att åstadkomma medling. Neutralitetsbegreppet är alltså någonting relativt, i detta fall någonting i allra högsta grad relativt. Den saken vill jag ännu en gång understryka.

Ang. utdelning av vete till i en pågående skogskonflikt indragna arbetare m. fl. (Forts.)

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag skall inte ge mig in på arten av den bevisföring, som herr Hagberg i Luleå gav prov på. Hela saken ligger, synes det mig, på ett helt annat plan än han vill göra gällande.

Jag har emellertid begärt ordet för att deklarerat, att genom det beslut riksdagen nu går att fatta inte lagts något som helst hinder i vägen för Kungl. Maj:t att i vanlig ordning och på vanligt sätt disponera över den spannmål, som härvidlag står till förfogande. Det skulle leda in absurdum, om riksdagen skulle fatta beslut i varje särskilt specialfall. Det är säkerligen ur alla synpunkter bäst, om Kungl. Maj:t allt fortfarande får ha denna dispositionsrätt. Om förutsättningarna i övrigt äro desamma, lägger enligt min mening ett beslut i enlighet med statsutskottets förslag icke något som helst hinder i vägen för Kungl. Maj:t att handha denna sak såsom tidigare.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Efter denna förklaring av statsutskottets ordförande torde det vara klart — så fattade jag åtminstone honom — att regeringen har fullmakt att ingripa till hjälp åt den tredje man, som det här gäller, nämligen de stridandes hustrur och barn.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Det är klart, att det kan uppstå stor tvekan, när det gäller att fatta ståndpunkt i det spörsmål, som herr Hagberg i Luleå här väckt och som berör den konflikt, som nu pågår i Mellansveriges skogar och som för övrigt ådragit sig så stor uppmärksamhet. Det gäller härvidlag en konflikt av alldeles säreget slag. Så vitt jag vet, har en sådan förblindelse, som den ena parten här ådagalagt, aldrig tillförne visats — i varje fall inte i någon mera uppmärksammas omfattning.

När jag läste denna motion, ställde jag mig frågan, om herrar Hagberg i Luleå och Brädefors med densamma verkligen gagnade arbetarnas intressen. Regeringen torde väl vara den myndighet, som i första hand bör göras uppmärksam på att ett nödläge inträtt. Det ligger, synes det mig, i sakens natur, att därest denna konflikt utvecklar sig på sådant sätt, att medan männen å ömse sidor slåss, hustrur och barn råka i sådant nödläge, att det kräver ett ingripande, konfliktens speciella karaktär med visshet torde påminna regeringen om nödvändigheten av ett ingripande. Detta är den väg, som förefaller mig vara den riktiga, och icke den, som motionärerna här har slagit in på. Motionärernas förslag innebär en sista hands utväg för det fall, att en regering skulle slå dövörat till i ett dylikt av mig nu skisserat nödläge. Ett avslag på den föreliggande motionen, herr talman, har därför i verkligheten den betydelse, som statsutskottets ärade ordförande redan påpekat.

Jag vill för egen del inskränka mig till denna randanmärkning i fråga om min speciella syn på denna konflikts karaktär, och jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Det torde kanske vara lämpligt, att det här till undvikande av missförstånd och misstolkningar sägs ifrån, att det näppeligen var den allmänna meningen i statsutskottet, att ett beslut i enlighet med utskottets förslag skulle få tolkas på det sätt, som herr Hagberg i Luleå gjorde gällande. Jag tror, att om i den nu pågående konflikten verkligen skulle inträda ett nödläge för de stridandes hustrur och barn, denna nöd får avhjälpas på ett annat sätt än motionärerna föreslagit eller med andra ord med anlitan av redan förefintliga hjälpmöjligheter, om överhuvud taget statens neutralitet i arbetskonflikter skall kunna upprätthållas. Jag har velat säga detta till förebyggande av misstolkningar.

*Ang. utdelning av vete till i en pågående skogskonflikt indragna arbetare
m. fl. (Forts.)*

Herr Nyblom: Herr talman! På grund av den motion, som här framförts, finner jag anledning säga, att de av de stridande, som äro organiserade i R. L. F. — och det är den största delen av de i konflikten indragna — inte ha uttalat några som helst önskemål om att man från statsmakternas sida, på sätt som här föreslagits, skulle ekonomiskt ingripa till förmån för den ena parten. Man är nämligen övertygad om, att man själv med egna resurser och med det utomordentliga ekonomiska bistånd, som lämnats från organisationer och enskilda landet runt, skall ha möjlighet att föra denna konflikt till ett lyckligt slut. I varje fall sätta dessa stridande småbönder en ära uti att med egen kraft och med understöd av liktänkande kunna nå detta resultat. Då de stridande själva eller i vart fall majoriteten av dem icke framställt några önskemål i den riktning, som herrar Hagberg i Luleå och Brädefors här föreslagit, så finns det ju heller ingen anledning för riksdagen att vid denna tidpunkt ingripa.

Jag vill emellertid i detta sammanhang understryka betydelsen utav att denna konflikt blir löst. På bolagens sida måste man göra klart för sig, att en uppgörelse i denna konflikt måste komma till stånd. En storstrid kan föranleda allvarliga händelser, som kunna förstöra oersättliga värden. Man bör på det hållet förstå vad tiden och läget kräva. Man önskar ingenting hellre från de stridandes sida än att få till stånd en fredlig uppgörelse. De krav man ställt äro av den karaktär, att de mycket väl skulle kunna tillmötesgås ifrån bolagens sida, därest bolagen överhuvud taget vilja fred och samförstånd. Det vore för de fredliga förhållandena inom detta viktiga arbetsområde av allra största betydelse, att en dylik uppgörelse kommer till stånd.

Herr Magnusson i Skövde: Jag skall inte göra någon annan anmärkning till det senast sagda än att ifrågasätta, om man lämpligen bör dra in en sådan stridsfråga som den föreliggande i kammarens debatter och försöka fastslå, att kraven från den ena sidan skulle vara mer berättigade än från den andra. Jag tror det vore lyckligt, om vi undveke diskussioner om sådana problem.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag är närmast tacksam för herr Magnussons förslag. Dess genomförande skulle förkorta debatten betydligt — bara herr Magnusson själv ville vara vänlig komma i håg saken för egen del framdeles, kanske redan i dag när vi komma litet längre ned på listan.

Det var emellertid inte för att säga den artigheten, som jag begärde ordet, utan för att konstatera, att vad herr Nyblom sade är absolut riktigt, inte bara ur R.L.F:s utan också ur de stridande skogsarbetarnas synpunkt. Den saken behöva vi emellertid inte här säga ifrån tydligare, de ha själva givit rent besked. Herr Magnussons antydning om att ett ställningstagande från statsmakternas sida skulle verka som någon sorts påtryckning på bolagen, vill jag inte yttra mig om, utan vill endast konstatera, att det finns flera stora bolag som driva trävarurörelse och som blott funnit det förmånligt att ha kollektivavtal.

Herr talman! Med detta konstaterande ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Magnusson i Skövde: Jag vet inte av vilken anledning herr Anderson i Råstock uppmanar mig att begränsa debatten, när vi komma längre fram på listan i dag. Jag har ingalunda hotat med att där fortsätta. Lika litet vet jag varför han vill tolka mitt yttrande som ett uttalande till förmån för någon av de stridande parterna, i detta fall för bolagen. Jag har rent allmänligt sagt, att det inte är lämpligt att i kammaren ta upp till diskussion en dylik kon-

Ang. utdelning av vete till i en pågående skogskonflikt indragna arbetare m. fl. (Forts.)

flikt — därmed har jag givetvis icke tagit parti för någondera sidan — och för det omdömet har jag mycket goda skäl.

Herr **Hagberg** i Luleå: Jag vill till herr Magnusson i Skövde säga, att om det någonstades skulle vara motiverat att dra upp en sådan här konflikt, så är det inför den svenska riksdagen. Ty de förhållanden, under vilka dessa arbetare och småbönder ha drivits ut i konflikten, äro så upprörande och visa en så medeltidsaktig inställning från vederbörande arbetsgivares sida, att de mer än väl förtjäna att bli offentligt belysta även genom en riksdagsdebatt. Det var för övrigt att vänta, att herr Magnusson som högerens representant skulle skynda sig att ta avstånd från herr Andersons i Råstock deklaration, enligt vilken regeringen skulle ha fullmakt att ingripa, därest den ansåg nödläget så påfordra.

Debatten om denna fråga har också visat en annan sak, som det inte saknar sitt intresse att ännu en gång understryka. Utav herr Nybloms förklaring, som herr Anderson i Råstock ytterligare understrukit, framgår, att hade dessa skogsarbetare och småbönder varit i tillfälle ta ställning till motionen eller själva framställt en liknande begäran, skulle det från bondeförbundets och förmodligen även från socialdemokraternas sida inte alls ha förelegat något hinder för att bryta den s. k. neutraliteten och fatta ett beslut, som kanske innebure ungefär detsamma, som vi föreslagit i denna angelägenhet.

När sedan herr Anderson i Råstock slungar ut sitt anatema över vissa skogsbolag för deras sabotage på grund av kollektivavtalssträvandena, finns det anledning att här påpeka, att vi ha en institution, som står statsutskottet, den svenska riksdagen och regeringen rätt nära och som heter domänverket. De erfarenheter jag hittills haft ifrån det nordliga Sverige visa, att det just är denna statsinstitution, som går i spetsen, när det gäller att sabotera de arbetandes strävan att upprätta kollektivavtal. När domänverket i Norrbotten, där denna institution för närvarande har två tredjedelar av samtliga drivningar, bestämt motsatt sig och lyckats förhindra kollektivavtal, förstår man ju, att det av förklarliga skäl blivit så mycket lättare för de privata skogsbolagen att undvika kollektivavtal. För övrigt får denna riksdag längre fram ta befattning med en motion från vårt håll, vari föreslås, att domänverket, statens underordnade organ, skall gå i spetsen för att skapa reda i skogarna genom att upprätta kollektivavtal med sina arbetare, huggare och körare.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Jag har begärt ordet i anledning av herr Magnussons yttrande. Han förklarade sig vara av den meningen, att det var olämpligt att här i kammaren diskutera den pågående skogskonflikten. För min del anser jag det inte bara vara lämpligt, att denna konflikt blir föremål för uppmärksamhet i folkförsamlingen, utan jag finner det tvärtom alldeles nödvändigt, att saken på ett eller annat sätt kommer under behandling. Jag har i någon mån kännning med de människor, som här strida för en rätt, som är tillerkänd, praktiskt taget, alla andra lönearbetare i landet, och som strida för en rätt som, vilket här tidigare påpekats, också genom lagstiftningen blivit stadfast. Det är ingenting mindre än ett förstörelsearbete av värsta slag, som de två ifrågavarande bolagen bedriva där uppe, då bönder och arrendatorer måste svälta sig fram för att bli tillerkända ett ändamålsenligt avtal och en skälig lön för arbete i de skogar, som en gång i tiden tillhört dessa bönders och arrendatorers fäder. Det är, herr talman, helt enkelt en riksskandal, som vi uppleva. Om något skall behandlas i riksdagen, är det detta!

Jag finner det emellertid vara olämpligt, och i viss mån kan det vara farligt,

Ang. utdelning av vete till i en pågående skogskonflikt indragna arbetare
m. fl. (Forts.)

att gå den väg, som motionärerna föreslagit. Ett genomförande därav kan leda till ett prejudikat, som en gång skulle kunna bli farligt för arbetarna i en annan strid, och det vill jag inte under några förhållanden vara med om. Det finns ett annat sätt, varpå man kan giva ett stöd åt de stridande arbetarna och bönderna, som betyder minst lika mycket som tiotusen säckar vete. Ledamöter av riksdagen ha redan lämnat hjälp på flera tusentals kronor, skulle jag tro, och jag begagnar tillfället uttrycka den förhoppningen, att denna summa under de närmaste månaderna skall komma att fördubblas åtskilliga gånger. Det kan nog hända, att det blir nödvändigt med ett statsingripande i denna konflikt av annat slag än vädjanden till bolagen om hänsyn, men ett ingripande får då säkerligen komma i annan form än genom utdelande av några säckar vetemjöl.

Jag ber, herr talman, att med erinran om detta likväl få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Magnusson i Skövde: Om man ville i annat sammanhang diskutera frågan om kollektivavtal eller icke, tror jag man skulle nå en mer fruktbar diskussion än man gör i detta sammanhang angående en redan pågående konflikt.

Jag kan ju erinra herr Olovson i Västerås om, att vi tidigare, för åtskilliga år sedan, diskuterat frågan om kollektivavtalen, och då hörde inte herr Olovson till dem, som voro med om att lagfästa kollektivavtalet. Vad jag riktat mig emot är att vi ta upp frågan i det föreliggande sammanhanget, och jag tror, att debatten här burit tillräcklig vittnesbörd om att det är svårt att föra en sådan diskussion lidelsefritt och utan sidoblickar på ett visst aktuellt fall.

Till herr Hagberg i Luleå, som gentemot mig talade om medeltidsmässighet, vill jag blott säga: Herr Hagberg i Luleå skall inte inbilla sig, att den lilla talgdank, varmed han lyser, är framtidens ljus!

Herr Wallén: Herr talman! Jag kan inte underlåta att uttala min glädje över att denna fråga kommit upp till diskussion i andra kammaren, i synnerhet som jag för någon tid sedan interPELLERADE i frågan och några dagar senare fick svaret i den formen, att av regeringen en medlingskommission tillsattes. Sedan denna medlingskommission tillsatts, ha emellertid storbolagen — Kopparbergsbolaget med Marcus Wallenberg som ordförande och Korsnäsbolaget med en annan bankchef — fortsatt sin taktik att vägra bönderna samma rätt, som övriga medborgare och organisationer tidigare fått.

Jag skall inte i dag ingå på frågan om kollektivavtal eller icke kollektivavtal; debatten här kommer i varje fall att väcka genljud och rätt mycken glädje bland den stora majoriteten svenska medborgare, som sympatisera med böndernas och arbetarnas rättvisa strid mot storfinansens övermakt.

Att herr Magnusson i Skövde inte vill ha denna fråga diskuterad här i dag, förvånar mig icke, ty han uttalade i kammaren för något år sedan den åsikten, att Sveriges bönder borde avhålla sig från att organisera sig. Han varnade då ganska kraftigt för R. L. F. och tillät sig även påpeka, att jag var en av de tvetydiga figurer — orden föllo inte så, men han menade ungefär på det sättet — som varit med om att lägga grunden till R. L. F.

Herr talman! Samtidigt jag konstaterar detta, vill jag ännu en gång säga ifrån, att Sveriges arbetande bönder inte tolerera, att man fortsätter i samma stil som hittills. Något sådant kommer ovillkorligen att medföra konsekvenser för storbolagen. Inom vida kretsar hyser man den förhoppningen, att regeringen skall framlägga förslag, som inskränka bolagens handlingsfrihet gent-

Ang. utdelning av vete till i en pågående skogskonflikt indragna arbetare m. fl. (Forts.)

emot andra medborgare i samhället. Storfinansens oresonlighet och dess storbolags utsugning av stora landsdelar måste leda till effektivt ingripande från statens sida. Ju förr, ju bättre!

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Hagberg i Luleå, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Ang. inköp för statens räkning av gatsten.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för statens räkning av gatsten jämte två i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 3 januari 1936 dagtecknad proposition, nr 20, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag föreslagit riksdagen medgiva, att av de under budgetåret 1935/1936 inflytande automobilskattemedlen finge under samma budgetår användas ett belopp av högst 2,000,000 kronor till inköp av gatsten för statens räkning i huvudsak på det sätt, som av departementschefen i statsrådsprotokollet angivits.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft två lika lydande motioner, väckta den ena, nr 69, inom första kammaren av herr *J. A. Theodor Nilsson m. fl.* och den andra, nr 173, inom andra kammaren av herr *Mårtensson m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen måtte till inköp av gatsten för statens räkning enligt de grunder, som av Kungl. Maj:t föreslagits, bevilja ett belopp av 4,000,000 kronor samt besluta, att av detta belopp 2,000,000 kronor skulle utgå av de under budgetåret 1935/1936 inflytande automobilskattemedlen och 2,000,000 kronor av de under budgetåret 1936/1937 inflytande automobilskattemedlen.

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och de i ämnet väckta motionerna måtte medgiva, att till inköp av gatsten för statens räkning finge användas ett belopp av 3,000,000 kronor, att utgå med 2,000,000 respektive 1,000,000 kronor från de under budgetåren 1935/1936 och 1936/1937 inflytande automobilskattemedlen.

Ang. inköp för statens räkning av gatsten. (Forts.)

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *von Heland*, *Strindlund*, *Persson* i Falla och *Nilsson* i Hörby, som ansett att utskottet bort hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Strindlund**: Herr talman! Motiven till den proposition, som behandlas i föreliggande utskottsutlåtande, är den kända arbetslösheten i stendistriktet. Det är inte första gången, som riksdagen anvisat medel till statsbeställningar av gatsten ungefärligen på samma sätt, som nu föreslås i statsutskottets utlåtande nr 18. Under föregående år ha därtill anvisats 8.5 miljoner kronor i direkta statsanslag, varjämte medgivits, att de genom försäljningarna influtna medlen skulle få användas till nya beställningar.

Vad vi nu för första gången skola ta ståndpunkt till är frågan, om dessa anslag skola beviljas av allmänna skattemedel eller av automobilskattemedel. Jag vill nu icke ifrågasätta det behov av ökade arbetstillfällen, som föreligger på västkusten, även om man nästan vore böjd för att göra en liten anmärkning beträffande det sätt, varpå man tillmäter hjälpen emellan de olika behövande distriktet. Vad jag däremot vill anmärka på är, att man icke upptager bilskattemedlens användning såsom en fristående fråga och behandlar den i sin helhet, utan att man nära nog på smygvägar försöker få bilskattemedlen in i statsbudgeten. Det var med anledning därav, som jag inom utskottet yrkade på att man skulle bifalla förslaget om anvisande av pengarna men bordlägga frågan om varifrån och på vad sätt täckning av förevarande anslag skulle ske. Då emellertid mitt förslag härutinnan icke godtogs av utskottsmajoriteten, har jag stannat vid ett yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Vari består då skillnaden mellan propositionen och utskottsförslaget? Jo, under det att Kungl. Maj:t yrkat på ett anslag av 2 miljoner kronor, som skulle utgå av innevarande budgetårs överskott på bilskattemedel, har utskottet vidgat förslaget så tillvida, som det ökat detsamma med 1 miljon kronor, vilken summa skall utgå av kommande budgetårs inkomster av bilskattemedel. Man lägger först och främst märke till, att ehuru Kungl. Maj:t i propositionen säger, att för detta ändamål ett belopp på 2 miljoner kronor befunnits lämpligt avvägt, har utskottet ansett sig böra föreslå en höjning av beloppet. Utskottet har som sagt icke föreslagit, att denna anslagsökning skall utgå ifrån överskottet på de beräknade bilskattemedlen under innevarande budgetår, utan föreslår, att denna miljon skall utgå av kommande budgetårs inkomster. Motioner ha väckts, i vilka föreslås en justering av bilskatterna. Denna fråga kommer alltså under riksdagens omprövning i år. Bland annat därför förefaller det mig egendomligt, att utskottet nu föreslår riksdagen att inta en ståndpunkt, som innebär, att man, om föreliggande förslag godtages av riksdagen, vid bestämmande av bilskattemedlens användning hädanefter nödgas beräkna inte bara vad som behöves för det ursprungliga, eventuellt något utvidgade ändamålet utan också är nödsakad ta hänsyn till arbetslösheten på västkusten.

Jag kan inte finna, att en sådan ordning vid frågornas behandling är riktig. Ävenledes förefaller det mig egendomligt, att man vill taga av dessa medel till stenbeställningar, då det icke är uteslutet, att försäljning av sten skulle kunna ske till vägstyrelserna, varvid kan inträffa, att samma sten blir betalad två gånger med automobilskattemedlen.

Som frågan nu ligger har jag inte funnit mig ha någon annan möjlighet än att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Hade utskottet yrkat på att

Ang. inköp för statsens räkning av gatsten. (Forts.)

detta anslag till statsbeställningar utgått i vanlig ordning, skulle jag kunnat biträda detsamma. Jag kan emellertid absolut inte vara med om att bevilja en miljon kronor utöver vad Kungl. Maj:t begärt till detta ändamål av nästa års inkomster av bilskattemedel. Därvidlag stöder jag mig även på regeringens uttalande, att det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet är väl avvägt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ärendet.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag skall börja med att konstatera, att herr Strindlund och jag ha alldeles samma uppfattning om att det är nödvändigt att göra någonting för de arbetslösa stenarbetarna i Blekinge, Bohuslän och Halland med flera orter. Någon nyans skiljer oss emellertid, eftersom herr Strindlund tydligen vill göra gällande, att Kungl. Maj:t inte med samma omsorg studerat förhållandena på andra orter utan varit litet för frikostig emot Bohuslän, Blekinge och Halland. Vad dessa trakter beträffar, måste jag dock säga, att det ju visade sig nödvändigt att vidtaga alldeles extraordinära åtgärder för att överhuvud taget skaffa människorna där något att göra och för att låta dem få något att leva av.

Vad beträffar herr Strindlunds insinuation, om jag får kalla det så, att statsutskottet underkänt Kungl. Maj:ts förmåga att bedöma dessa frågor, får jag kanske anförtro kammaren den hemligheten, att motionärerna, redan innan de väckt sin motion, voro i kontakt med vederbörande statsråd, och skam till sägandes har inte heller jag försummat den saken. Men jag har inte kunnat märka någon grund för den farhågan, att statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet eller regeringen i dess helhet skulle vara särskilt avogt stämd emot statsutskottet för att vi dristat oss föreslå ett högre belopp.

Sedan kommer jag till det som ur min synpunkt är viktigast, något som också herr Strindlund ansåg vara mycket viktigt. Emellertid vill han urgera, att eftersom det här gäller bilskattemedel för nästa år och eftersom — lägg märke till detta! — det väckts motioner om justering av bilskatteerna, skulle utskottet och riksdagen vara förhindrade att nu disponera en miljon kronor av nästa års bilskattemedel. Hör nu, mina damer och herrar, hur skulle vi i statsutskottet kunna arbeta, om vi inte beträffande förslag såväl ifrån Kungl. Maj:t som ifrån motionärer få inrikta oss i enlighet med de anvisningar vi fått i respektive huvudtitel? Jag har sjätte huvudtiteln här framför mig. Där har Kungl. Maj:t föreslagit ett visst disponerande av alla inflytande bilskattemedel för nästa budgetår. Motionärerna ha inte gjort något annat än att de med samma utgångspunkter ifrågasatt erhållandet av ytterligare två miljoner kronor, och ingen, inte ens herr Strindlund, misstänker jag, tror väl att riksdagen skulle vara benägen gå med på det resonemanget, att eftersom det nu föreligger motioner om justering av bilskatten, kan icke statsutskottet ens få lägga fram förslag rörande sjätte huvudtiteln och de dispositioner som regeringen där föreslagit, innan riksdagen tagit ställning till bilskattemotionerna. Herr Strindlund skulle nog själv ganska snart komma att finna situationen olidlig, om enskilda motionärer kunde sätta en pinne i hjulet genom att förhindra riksdagen eller något dess utskott att i vanlig ordning, allt eftersom man hinner arbeta undan, ta ställning till de olika frågorna.

Föreliggande ändamål är ju synnerligen behjärtansvärt. Jag utgår ifrån, att det är riksdagen mest värdigt att försöka bereda hjälp i de former som erbjudas, oavsett om det gäller den ena eller den andra landsändan, och då jag har den uppfattningen kan jag inte, herr talman, annat än yrka bifall till utskottets förslag i dess helhet.

Ang. inköp för statens räkning av gatsten. (Forts.)

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Leo**: Herr talman! Vid den tidpunkt i höstas, då vi övervägde möjligheterna att bereda hjälp åt stenhuggeridistriktet genom statsbeställning av gatsten, föreföll 2 miljoner kronor vara ett, som det också heter i propositionen, lämpligt avvägt belopp med hänsyn till olika omständigheter, bland annat med hänsyn till de krav i andra avseenden, som ställdes på det väntade överskottet av löpande års bilskattebudget.

Emellertid har jag ingen som helst erinran att göra emot att utskottet nu varit välvilligt nog att höja beloppet ifrån 2 till 3 miljoner kronor och därvid föreslagit, att den miljon varmed beloppet höjts skulle utgå av nästa års bilskattemedel, vilket ju icke bör möta några som helst tekniska hinder. Jag tror inte man behöver vara rädd för att hjälpen blir för stor ens med 3 miljoner kronor. Vi ha mellan 6,000—7,000 stenhuggare, som fortfarande äro så att säga skrivna inom detta yrke, och av dessa äro för närvarande icke flera än omkring 2,300 sysselsatta med arbete inom yrket i öppna marknaden. Av dessa 2,300 återigen är hälften sysselsatt genom beställningar som kommit till stånd under medverkan av viss statsgaranti och som väntas bli färdiga i denna månad, vid vilken tidpunkt alltså icke mer än 1,200 à 1,500 av de nära 7,000 stenhuggarna skulle ha sysselsättning i den fria marknaden. Under sådana förhållanden behöver man inte alls vara rädd för att det skall medföra någon svårighet att sysselsätta folk ens för 3 miljoner kronor.

Beträffande den av herr Strindlund väckta frågan, om det kan vara riktigt att använda bilskattemedel för detta ändamål, får jag säga, att det väl knappast finnes något ändamål, vartill det är mera berättigat att använda bilskattemedel än just stensättning, d. v. s. helpermanentning av våra mer trafikerade vägar. Om det är någonting som våra bilister sätta värde på är det att få köra på helpermanentade vägar, särskilt då det gäller de stora, starkt trafikerade bilvägarna, och jag har inte hört någon invändning ifrån motorhåll mot bilskattemedels användande för detta ändamål.

Herr Strindlund uttryckte också en farhåga för att man med bilskattemedlen eventuellt skulle komma att få betala stenen två gånger, om nämligen stenen skulle komma att säljas till vägdistriktet. Något sådant kan dock icke komma i fråga. I propositionen utgår man ifrån, att den gatsten, som skall beställas, i sinom tid skall användas till stensättning genom statens, d. v. s. väg- och vattenbyggnadsstyrelsens försorg, då således kostnaderna för stensättningen visserligen skulle bestridas med bilskattemedel men själva stenen lämnas gratis. Det kan alltså inte bli tal om någon dubbelbetalning.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Med vetskap om de svåra förhållanden, som stenarbetarna på grund av arbetslösheten sedan många år befunnit sig i även uti Halland, det län jag representerar, har jag varit med om att underteckna motionen om höjning av anslaget till 4 miljoner kronor. Nu har visserligen icke statsutskottet gått motionärerna fullt till mötes, men jag såväl som övriga motionärer äro skyldiga ett tack till statsutskottet, för att utskottet tillmötesgått oss så långt som det gjort, liksom även till herr statsrådet, som anslutit sig till statsutskottets förslag.

Jag har icke begärt ordet för att framställa något annat yrkande än statsutskottets utan för att särskilt understryka en passus i statsutskottets utlåtande, där utskottet säger, att det arbete, som nu skall åstadkommas för dessa 3 miljoner kronor, skall fördelas rättvist med hänsyn till den arbetslöshet som finnes i de olika stendistriktet. Enligt de uppgifter, som finnas i propositionen angående arbetslösheten, skulle vi i Halland vid november månads utgång

Ang. inköp för statens räkning av gatsten. (Forts.)

ha haft 139 anmälda arbetslösa stenarbetare. De arbetslösa stenarbetarnas antal där nere var emellertid då och är också nu väsentligt högre än vad dessa siffror ge vid handen. Att de officiella siffrorna icke blivit högre, beror på att många av dessa stenarbetare, som länge sökt arbete och i många fall icke fått något arbete eller någon hjälp, ha tröttnat på att anmäla sig, och då ha de naturligtvis icke kunnat komma med i statistiken. Det är naturligtvis felaktigt av arbetarna att ha resonerat på det sättet, ty genom att de uraktlåtit att anmäla sig ha ju möjligheterna att hjälpa dem blivit mindre. De ha kommit i ett sämre läge än om de hade anmält sig.

Under sistlidna oktober månad uppvaktades landshövding Kjellman av en deputation från stenarbetarna, vilken deputation hemställde till landshövdingen, att han skulle göra vad han kunde för att hjälpa dem i det svåra läge de befunno sig i. Landshövdingen uppmanade då denna deputation att noggrant undersöka, hur många de arbetslösa stenhuggarna voro i länet, enär man visste, att de arbetslösas antal var högre än den officiella statistiken utvisade. I en skrivelse till landshövdingen, som är daterad den 28 oktober och vilken jag har här i avskrift, meddelas, att de arbetslösas antal i 14 kommuner, där man verkställt undersökningar, uppgick till inte mindre än 474. Detta är således en väsentligt högre siffra än den som finnes med i statistiken. Av dessa 474 arbetare, som kunde anses beroende av stenindustrin för sin utkomst, voro 306 familjeförsörjare. För våra stenarbetare i Halland är det alltså mycket sämre ställt än vad man kan utläsa här i papperen.

Det är för att få de siffror, jag nyss angivit, till protokollet och för att fästa uppmärksamheten härvid, så att den kommitté som skall handhava stenbeställningarna måtte ta all möjlig hänsyn även till Hallands län, som jag ansett mig böra begära ordet. Jag har inte något annat yrkande, herr talman, än om bifall till utskottets hemställan, vartill jag vill föga en livlig förhoppning, att vad jag här framfört måtte komma att behjärtas vid stenbeställningarnas effektuerande.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Den nu behandlade frågan befinner sig enligt min mening i ett föga tilltalande skick. Arbetslösheten i stendistriktet har hela tiden från statsmakternas sida behandlats som en vanlig konjunkturarbetslöshet, ehuru den i verkligheten beror på att utvecklingen ute i världen såväl i handelspolitiskt som tekniskt och ekonomiskt hänseende tagit bort de naturliga förutsättningarna för gatstensindustrin.

Dessa förutsättningar voro knutna vid exporten. Denna har nu stagnerat till den grad, att medan man tidigare årligen normalt exporterade kant- och gatsten till ett sammanlagt värde av mellan 16 och 17 miljoner kronor, uppgick denna export år 1934 endast till omkring 4 miljoner kronor. Då man vidare vet, att cirka 90 procent av den svenska stenindustriens tillverkning tidigare under normala förhållanden exporterats, framstår det klart, att förutsättningarna för denna näringsgren nu sedan länge i väsentlig grad saknas. Det är då icke rimligt och förnuftigt att år efter år fortsätta med dessa stora statliga kapitalinvesteringar för tillverkning av produkter, som icke efterfrågas i marknaden. Utom den tillfälliga nödhjälp, som därmed lämnas, blir det enda resultatet av dessa hjälpaktioner, att arbetslösheten i dessa trakter konserveras. Denna hjälpaktion för stunden ställer sig dessutom oerhört mycket dyrare än någon annan hjälpform. Den sanering, som här är påkallad, måste bland annat syfta till att uppnå en bättre cirkulation av arbetskraft från de av arbetslösheten nu drabbade stendistriktet. En sådan arbetskraftens rörlighet är av grundläggande betydelse för att man överhuvud taget inom överskådlig tid skall kunna åstadkomma någorlunda dragliga förhållanden

Ang. inköp för statens räkning av gatsten. (Forts.)

inom dessa nöddistrikt. Under de många år denna arbetslöshet varit förhanden och påkallat statsmakternas åtgärder, synas emellertid inga allvarliga försök i denna riktning ha gjorts från statsmakternas och då närmast regeringarnas sida. Det är det stora felet med denna arbetslöshetspolitik.

Från det parti jag tillhör har i en i år väckt motion, nr 181 i första kammaren och motsvarande motion i denna kammare, framförts vissa uppslag, som jag tror förtjäna övervägas och som jag hoppas i viss mån skola kunna minska de exportsvårigheter, jag förut antytt.

Emellertid måste ju något göras för att omedelbart bringa hjälp och råda bot på förefintliga försörjningssvårigheter i stendistriktet, och därför har också Kungl. Maj:t framlagt en proposition om ett anslag på 2 miljoner kronor till inköp av gatsten. Jag tror, att det kan göras mycket vägande invändningar mot denna hjälpform; jag har redan angivit de väsentligaste. Denna hjälpform är oerhört kostsam för staten. Vi måste nämligen komma ihåg, att det inte bara är fråga om de miljoner, varom man i dag beslutar. I sinom tid tillkomma ännu mycket större belopp, för att få bort stenen från tillverkningsplatsen och ut någonstans på vägnätet. Enligt tillförlitliga uppgifter lära kostnaderna för transporter och för vägarnas färdigställande, samt själva stensättningen, uppgå till två och en halv gånger kostnaderna för själva stenen. Den slutliga summan enligt det förslag, som innefattas i propositionen, torde sålunda i sinom tid komma upp till omkring 7 miljoner kronor. Vi böra också erinra oss, att denna sten enligt propositionen skulle komma till användning på vägar, som med hänsyn till kostnaderna icke kunna tänkas bli stensbelagda annat än genom statens försorg och på statens bekostnad, alltså på vägar, där med hänsyn till trafikens omfattning det icke är tekniskt eller ekonomiskt försvarbart med en sådan stensättning. Kungl. Maj:t har förutsatt, att den statsbeställda stenen skulle lagras för att komma till användning inom en tidrymd av 10 år. Utskottet har givit en anmaning till påskyndande av sådana ekonomiskt huvudlösa arbeten. Utskottet har också, såsom framgår av utlåtandet, föreslagit ett med en till tre miljoner kronor förhöjt anslag, vilket skulle betyda, att de slutliga kostnader som dessa stensättningar föra med sig skulle komma att uppgå till mellan 10 och 11 miljoner kronor.

Om jag i det tvångsläge, som här föreligger, måste acceptera regeringens förslag, kan jag dock absolut icke godtaga statsutskottets utan måste därför, ehuru utan någon entusiasm, yrka bifall till reservationen.

Jag vill samtidigt begagna tillfället att, till den verkan det hava kan, rikta en maning till regeringen att gripa sig an denna fråga på ett annat och rationellare sätt än som nu skett. Det är icke rimligt att fortsätta år efter år på detta sätt.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Strindlund: Jag skall be att få säga några ord till replik.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet sade, att alla voro ense om att bilskattemedlen skulle användas till permanentbeläggning av vägarna, vilket även bilisterna voro intresserade av och att till sådant ändamål bilskattemedel borde användas.

Jag har icke gjort någon anmärkning härpå, ty det är inte den frågan vi nu diskutera, utan vad det gäller är, om man genom statsbeställningar av gatsten skall kunna »bereda arbete åt ytterligare ett antal stenarbetare och därmed lätta det ekonomiska trycket på kommunerna», såsom departementschefen

Ang. inköp för statens räkning av gatsten. (Forts.)
 själv uttrycker sig på sidan 8 i sin proposition. Departementschefen sade dessutom, att det skulle vara felaktigt tro, att bilskatterna skulle användas till inköp av denna gatsten. Jag ber återigen att få återropa propositionen, där man på sidan 4 hänvisar till ett yttrande av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vari det på ett ställe heter: »Då emellertid stenmaterialet i vissa delar av Blekinge endast lämpar sig för tillverkning av storgatsten, lär icke kunna undvikas, att jämväl sådan sten inköpes. Denna sten torde, i den mån den ej kan komma till användning vid styrelsens stensättningsarbeten, kunna bli va föremål för försäljning.»

Departementschefen säger, att försäljningar nog kunna inträffa, men han uttalar att dessa endast undantagsvis böra äga rum. Med stöd av detta vidhåller jag de uppgifter, som jag lämnat.

Till slut vill jag säga ett par ord till statsutskottets ärade ordförande. Tiden och utvecklingen rida ju så fort, att det är svårt att hinna med; förr har det alltid ansetts höra till statsutskottets traditioner att om möjligt icke höja av Kungl. Maj:t föreslaget anslag. Det har ansetts, att detta utskott kanske framför andra bort beakta sparsamhetssynpunkterna. Det är därför enligt mitt förmenande icke riktigt, när utskottet börjar frångå sparsamhetsprincipen och i allt för stor utsträckning öka de anslag, som av Kungl. Maj:t ifrågasatts.

Herr Anderson i Råstock sökte göra gällande att jag, som han uttryckte sig, velat sätta en pinne i hjulet, så att utskottet icke skulle kunna fortsätta behandlingen av de olika punkterna på huvudtiteln. Häremot ber jag att få erinra om att vi vid fjolårets riksdag fingo ett flertal utlåtanden från statsutskottet, vilka undertecknats av herr Anders Anderson, och i vilka det hette, »att beträffande sättet för beredandet av täckningen för dessa anslag kommer utskottet att framdeles avgiva yttrande». Varför kunde det gå för sig då men icke nu?

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: När utskottet i sitt utlåtande beträffande de nu föreslagna medlens användning för beställningar av gatsten uttalat, att hänsyn skall tagas till de olika gatstensdistriktens betydelse, sedd mot bakgrunden av tidigare normala förhållanden, innebär detta, att både Halland, Småland, Blekinge och Bohuslän vid fördelningen av medlen skola tagas med i beräkningen efter denna grund. Det torde i stort sett kunna sägas, att gatstensindustrien i dessa olika provinser fördelar sig med 70 procent för Bohuslän och något över 20 procent för Blekinge. De övriga 10 procenten fördela sig praktiskt taget mellan Halland och Småland.

Det är i detta sammanhang värt att beaktas vad herr Persson i Falla nyss påpekade, nämligen att stenindustrien varit en typisk exportindustri. Denna industri är heller ej gammal. Strängt taget hade den sin växt- och experimentsperiod åren före det senaste århundradeskiftet, eller närmare angivet intill åren 1894 och 1895, för att gå ett ganska gott uppsving till mötes till inemot världskriget. Efter världskrigets krisens avveckling uppvisade stenindustrien ånyo ett uppsving, intill dess att man i Tyskland ånyo stoppade importen av svensk sten. Herrarna skola i detta sammanhang erinra sig, att stenindustrien för de landskap, jag nämnt, ej endast varit en industri för stenhuggarna utan också — och det är värt att beaktas av herrar lantmän i denna kammare — nära på i lika hög grad ur ekonomisk synpunkt blivit en industri för lantmännen i dessa bygder.

Framför allt för dem, som voro bosatta på Smålands ostkust och i Blekinge kustbygder, kom stenindustrien synnerligen väl till pass. Den på dessa platser bofasta småbondebefolkningen och de något större bönderna anknötös genom

Ang. inköp för statens räkning av gatsten. (Forts.)

bergsköp, bergsarrenden och stenkörslor till denna industri. Sönerna fingo sysselsättning med stenhuggning, då de icke hade full sysselsättning i lantbruket och så vidare. Herrarna kunna vara övertygade om, att den kris, som nu går över stenindustrien, mycket hårt drabbat även denna lantbefolkning i Blekinge, Hallands och Smålands kustbygder. Alldeles särskilt är ju detta förhållandet beträffande Blekinges östra skärgård, där sedan urminnes tider, intill dess stenindustrien öppnade förtjänstmöjligheter, fisket och jordbruket varit sammankopplade. Bönder med 1, 2, 3, 4 eller i något enstaka fall med högst 8 kor och ett lantbruk därefter, hade sitt stöd i fisket. Fiskets svårigheter ha emellertid sedan länge varit kända, och när för ungefär 50 år sedan stenindustrien började i denna skärgård, blev dess ekonomiska uppsving en ersättning för de olika familjerna för dalande fiskeförtjänster. Det blev stenhuggning och stenkörslor och så vidare. Ännu i dag gäller detta i hög grad inom detta m. fl. området. Man bör därför litet var beakta detta.

I anslutning till herr Perssons i Falla mycket riktiga erinran, att stenindustrien är en typisk exportindustri, vill jag säga, att han och andra i detta sammanhang böra erinra sig, att ingenting förvånar i Sverige resande utlänningar, som ha litet intresse för väg- och gatubeläggningsmaterial, så mycket, som att svenskarna själva icke använda den utmärkta svenska stenen för sina vägar och gator i högre grad än fallet är. Jag tänker då närmast på utlänningar från länder, som tidigare genom stenexport haft förbindelse med Sverige. En sådan liten påminnelse kan göra oss alla gott och giva oss en tankeställare, varför vi icke för våra vägar och gator använda detta material, som utlandet i så hög grad uppskattar som ett prima material för åstadkommande av hållfasta och varaktiga trafikleder.

Jag skall icke, mina herrar, fördjupa mig i den saken eller söka besvara den frågan. Jag antar, att vi under riksdagens lopp ytterligare en gång få göra bekantskap med frågan om stenindustrien och dess utöware och de till denna industri tidigare knutna samhällsmedborgarnas angelägenheter, och då torde det kanske vara lämpligare att gå in på den sidan av saken. Men jag vill ändock erinra om att, då världskriget utbröt på sommaren 1914, tog det också fullständigt slut med den svenska stenindustrien i ett enda slag. Före den tiden importerade Tyskland mellan 85 och 90 procent av hela den svenska gatstensproduktionen. Tyskland behövde emellertid vid krigsutbrottet sina pengar till andra ändamål, och Tyskland hade under en mansålder före världskriget förberett sina trafikleder och med svensk gatsten skapat hållfasta militära och centrala trafikleder, särskilt i norra Tyskland. Man hade gjort det så rationellt, att det icke kom som någon olägenhet för dem att nödgas göra detta avbrott i importen av gatsten. Hur många var det ej då som, beroende av känsloskäl eller andra skäl, profeterade om, att detta var det definitiva slutet för stenindustrien. Mina herrar! Vilka åtgärder vidtogos då för att »avveckla» industrien. Jo, man grep sig an att till annan ort förflytta den befolkning, som sysselsattes i denna industri. Man flyttade upp en stor del av stenhuggarebefolkningen i Bohuslän — en trakt, som jag då representerade i denna kammare — till gruvorna i Mellansverige. Varför? Jo, man hyste nämligen den uppfattningen, att denna arbetaregrupp skulle passa så bra till gruvarbetare. Så flyttade man upp både medelålders och äldre arbetare. Det blev en fullkomlig tragedi, och därefter följde sedan nödvändigheten av att se till att befolkningen kom tillbaka.

Vad inträffade sedan? Jo, så snart världskrisen var över, började man ånyo söka att i utlandet vinna avsättning för vår gatsten och vår utmärkta granit. Det torde utan överdrift, mina damer och herrar, kunna sägas, att den svenska graniten är världens bästa granit för vägbeläggningsändamål liksom

Ang. inköp för statens räkning av gatsten. (Forts.)
 för byggnadsändamål. Resultatet blev ett så småningom stigande uppsving för industrien, och åren 1927—1929 hade den svenska stenindustrien i fråga om omsättning, exportvärde och i fråga om antalet arbetare, direkt knutna till denna industri, väsentligt överskridit högkonjunktornivån före världskriget. Vi ha sålunda inom stenindustrien ett exempel på en återhämtning, som tedde sig lika osannolik för dem, som upplevde krisen 1914 och åren fram till 1920, som för dem, som nu se på stenindustriens läge här och i utlandet. Härmed vill jag endast, mina herrar, ha sagt, att man bör icke profetera om stenindustriens framtid på det sätt, som man nu på åtminstone vissa håll vill göra. Man är till och med på sina håll ganska säker på sin sak. Man kan dock även nu profetera i fåvitsko. Det finnes enligt min mening icke något belägg för att stenindustrien är definitivt död som exportindustri. Det finnes icke något belägg för att den uppfattningen är riktig. Den satsen drives i i så fall från företag och industrier, som konkurrera med gatstensindustrien i fråga om vägbeläggningsmedel. Härpå kan man emellertid icke grunda något sakligt belägg för ett positivt ståndpunktstagande till frågan om gatstensindustriens framtida vara eller icke vara.

Jag hälsar med tillfredsställelse för min del, icke endast som gammal yrkesman i detta fack utan även som medborgare i detta land och som representant för ett i detta avseende särskilt tryckt landområde, nämligen Blekinge, att regeringen har sin uppmärksamhet riktad på denna sak, och jag hoppas, att regeringen ser till, att det åtminstone blir en andningspaus i näringen här i landet. Man bör avvakta och se om det ånyo klarar inom denna industri, och jag hoppas på att möjligheter skola kunna yppa sig för att i viss och helst väsentlig utsträckning ännu en gång uppnå förbindelse mellan den svenska stenindustrien och utlandet. Det är lika litet sant nu som tidigare, det många gånger både i denna kammare och i medkammaren hörda talet, att det är väsentligt drygare kostnader förbundna med graniten som vägbeläggningsmaterial jämfört med andra dylika material. Ingen lär kunna göra gällande med tanke på att bli trodd, att graniten är mindre hållfast som vägbeläggningsmaterial än av människohjärna uppfunna och av tekniska hjälpmedel sammanfogade blandningar, de må kallas vid det ena eller andra namnet. Graniten är det mest hållfasta vägbeläggningsämnet, och därigenom det också i längden billigaste, därom råder intet tvivel. Jag vill hälsa alla välkomna till Blekinge, där man har lagt vägar, vilka äro av den beskaffenhet att de komma att glädja alla och alldeles särskilt herr Persson i Falla. Jag inbjuder eder alla att göra en bilfärd på den nya stenbelagda vägen mellan Karlskrona stadsgräns och i första hand Nättraby — det är en sträcka på 10 kilometer — och ni skola få se, att graniten, sålunda inpassad i vägbanan, överlägset tävlar med vilken som helst annan vägbeläggning.

Jag har, herr andre vice talman, med detta anförande velat rikta en stöt mot denna pessimism och denna från visst håll uppstimulerade mörksyn inför den omständigheten, att vi nu ånyo efter de 10 årens sten kris från 1914 till 1924 råkat in i en kris, som varat i närmare fem år. Jag vill varna mot att vi binda oss vid den tanken, att det icke vidare är lämpligt att upprätthålla en exploatering av våra billigaste och för sitt ändamål mest värdefulla naturtillgångar.

Jag vill med detta yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Osberg: Man får icke förvåna sig över att en del personer kunna förhålla sig tveksamma gent emot ett spörsmål som detta. Det är naturligt, att den, som icke närmare känner till förhållandena, kan understryka vad en del här velat påstå, nämligen att förflytta de arbetslösa till andra näringar. Men

Ang. inköp för statens räkning av gatsten. (Forts.)

herrarna skola förstå, att det alltid finnes en hel del av dessa människor — man kan säga den största delen — som äro bofasta på platsen. De ha sina stugor där och de äro i vanliga fall skuldsatta. Under sådana förhållanden är det ej så lätt att, som herr Persson i Falla vill, ordna med en rörlig arbetarestam. Vi, som känna till förhållandena, äro mycket glada åt, att denna fråga vunnit så stort beaktande inom statsutskottet. Jag hoppas verkligen, att det förslag, som utskottet kommit till, skall vinna riksdagens beaktande här i dag.

Jag tror nu icke, att utskottets förslag kommer att väcka något vidare motstånd här. Men varför jag närmast begärde ordet, herr talman, var för att uttrycka ett önskemål om, att när fördelningen av den sten, som nu skall huggas, kommer till stånd, fördelningskommittén eller andra, som komma att ha med denna sak att göra, har sin uppmärksamhet riktad på alla dessa små företagare, som egentligen, om man så får uttrycka sig, äro satta utanför det hela och genom den exportförening, som nu är i funktion, kommit i en ovanligt brydsam ställning. Nu är det lämpligt att giva dessa små företagare ett handtag. Den sten, som det här gäller, kommer att begagnas till våra egna vägar, och då kan man ej som nu, obefogat skylla på att vederbörande ha för avsikt att skada exporten.

Vidare är det ett annat önskemål, som jag här också vill framföra. På de vägar, som permanentas med smågatsten, använder man betong såsom stöd åt stenen. I våra trakter, i norra Bohuslän, kan man med fördel bryta kantsten till en storlek av upp till två å tre meter i längd, och den är som råämne liksom utsågad. Det behöves mycket litet arbete för att få den i sådant skick, att den kan användas som stöd åt gatsten. Använder man kantsten giver man arbete åt ett ytterligare stort antal arbetare i det egna yrket.

Herr talman! Jag hoppas, som sagt, att det skåpas all möjlig rättvisa både mellan örterna och de små företagare, som haft stentillverkningen som inkomstkälla.

Jag ber med dessa få ord att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Olsson* i Staxäng och *Hansson* i Hönö.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr *Törnkvist* i Karlskrona varnade nyss kammaren för att se alltför mörkt på stenindustriens framtid, och kanhända finnes det skäl för ett sådant uttalande. Det kan hända, att förhållandena om något år för denna industrigren som för andra grenar te sig helt annorlunda än nu. Men jag tror, att den risk, som vi framför allt just nu behöva varna för, är risken, att man överskattar stenindustriens återvinningsmöjligheter och att man på grund av denna överskattning underlåter att vidtaga sådana åtgärder, som verkligen äro ägnade att lätta trycket för denna befolkning.

Det finns ingen meningsskiljaktighet i kammaren, när det gäller att bedöma och behjätta de svårigheter, som denna befolkning lider under. Dessa svårigheter framträda ju särskilt bjärt mot bakgrunden av det nu i stort sett starkt förbättrade konjunkturläget och den minskade arbetslösheten. Här ha vi denna kvardröjande, konstanta arbetslöshet på några fläckar av den svenska kartan huvudsakligen inom stenindustrien och i viss mån inom trävaruindustrien. Det är framför allt stenindustrien, som ger oss bekymmer för närvarande.

Men när man konstaterar detta, måste man med beklämning säga, att det är ju ett förhållande, som ingalunda är nytt för den svenska riksdagen. Vi ha sett denna verklighet i ögonen år efter år, men vi ha inte dragit de slut-

Ang. inköp för statens räkning av gatsten. (Forts.)

satser, som äro nödvändiga. Man kan säga, att vi gjort det till en viss grad. Det har inte saknats försök från statsmakternas sida att finna andra utvägar, men man har resignerat, och jag undrar, om inte denna resignation i stor utsträckning beror på att man liksom herr Törnkvist alltför mycket klamrat sig fast vid hoppet, att det skall bli en ändring till det bättre inom kort, och att man i avvaktan på denna förbättring inte bör säga nej till de mycket stora anslag, som begärts för tillfälliga hjälpåtgärder.

Men genom att vi nu år efter år behandla stenindustriens arbetslöshetsfråga på detta sätt, komma vi längre och längre bort från det avgörande, som vi i alla fall förr eller senare måste träffa. Frågan är ju om vi skola med statens hjälp, med konstlade åtgärder — de bli ju mer och mer konstlade för varje år — hålla uppe denna industri i förhoppning om att den i framtiden skall återvinna sina försörjningsmöjligheter, eller om vi skola tillgripa andra, mera radikala åtgärder för att hjälpa denna befolkning och avhjälpa arbetslösheten i stendistriktet.

Nu har, såsom herr Persson i Falla påpekat, redan i år väckts en motion, som verkligen är ett allvarligt försök att komma tillrätta med dessa svårigheter. Motionärerna se problemet från olika sidor och tveka icke, när det gäller ganska radikala ingripanden för att hjälpa denna befolkning. Utom den motion, som herr Persson syftade på, föreligger även en annan, väckt av herr Mårtensson, som också tar sikte på vad jag vill kalla för problemets kärnpunkt. Det hade väl då varit klokare, att man i avvaktan på behandlingen av dessa motioner, som syfta till en mera genomgripande behandling av frågan, hade nöjt sig med att bevilja de anslag, som Kungl. Maj:t föreslagit, och inte skyndat sig att här höja detta med en miljon kronor, som statsutskottet föreslår.

Skälen för att man bör stanna vid det belopp, som Kungl. Maj:t föreslagit, ha utvecklats av flera talare, och jag behöver inte upprepa dem. Jag skulle önska, att man hade något kraftigare understrukit, hur angeläget det är, att riksdagen inte i tid och otid i anslagsfrågor överskrider Kungl. Maj:ts äskanden. Man torde inte ha anledning att utgå ifrån, att den regering, som nu sitter, i sina anslagskrav, när det gäller ett sådant här ändamål, tar till i underkant. När riksdagen det oaktat höjer detta anslag med 50 procent, borde nog skälen varit något starkare än de mycket knapphändiga motiv, som anföras i statsutskottets utlåtande. Men jag förmodar, att den saken tjänar det inte mycket till att strida om. Inte heller tjänar det mycket till att här ytterligare understryka det betänkliga i att man tar automobilskattemedel i anspråk för detta ändamål, då det gäller upphuggning av sten och lagring av sten, som inte under en lång tidrymd kan komma till praktisk användning. Jag vill med mitt korta inlägg endast understryka, att riksdagen har den starkaste anledning att hålla frågan öppen och att inte gå ett steg längre än som Kungl. Maj:t ansett nödvändigt för att möta det verkligt trängande behov, som uppstår, när det gamla anslaget är slut. I stället bör man inrikta sig på den mera genomgripande undersökning av försörjningsmöjligheterna i framtiden för denna befolkning, som i år föreslagits i ett par motioner.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag förmodar, att den siste ärade talaren icke kunnat undgå att iakttaga, att statsutskottet föreslagit denna anordning för att det skall bli möjligt att någorlunda kontinuerligt sysselsätta en del av stenarbetarkåren.

Det är ju så, att det belopp, som Kungl. Maj:t föreslagit, skall komma till

Ang. inköp för statens räkning av gatsten. (Forts.)

omedelbar användning under *detta* budgetår, medan det inte är någon garanti för att det kan bli något, som kan komma till användning för senare delen av innevarande år, d. v. s. nästa budgetår. Vi ansågo, att det i detta fall var alldeles nödvändigt, att man beredde möjlighet till kontinuerlig fortsättning på det arbete, man inte kommer ifrån — herr Anderson i Norrköping — då det inte finns någon möjlighet att genom en utredning åstadkomma några positiva åtgärder under så kort tid, som här av honom ifrågasatts.

Beträffande det utredningskrav, som rests i fråga om denna industri liksom om andra, kan jag inte uttala mig i annan mån än att vi i statsutskottets fjärde avdelning, det lilla vi resonerat om motionernas innebörd i detta avseende, äro mycket sympatiskt ställda för att föreslå riksdagen en grundlig utredning på denna punkt, inte bara i fråga om den inhemska marknaden utan även vad beträffar avsättningsmöjligheterna på utlandet. Det skulle t. o. m. kunna hända, att bland de bytesobjekt, som tid efter annan komma i fråga inom de förhandlingsdelegationer, som göra upp våra handelsavtal, det kunde vara möjligt och lämpligt att till någon liten del också taga upp vissa mängder gatsten. Den saken känner jag emellertid inte till, ty jag har aldrig deltagit i några sådana förhandlingar, men jag har dock en viss anledning att säga, att om stenindustrin hade lika mäktiga förespråkare beträffande dess vara som bytesobjekt som andra större industrier och näringar ha, tror jag det skulle finnas rätt stora möjligheter.

Jag kan, herr talman, inte komma ifrån, att andra kammaren handlar riktigt och även klokt med hänsyn till omständigheterna i denna affär, om den nu går att odelat bifalla utskottets förslag.

Herr Ström: Herr talman! Det är riktigt, såsom här förut har sagts, att allt behöver göras för att hjälpa denna arbetargrupp, men det vore nog också riktigt, om man i god tid såge till, att denna hjälp lägges upp på ett sådant sätt, att det inte blir enbart magasinerad arbetslöshet. Om man far förbi de stora stenhögar, som finnas i Bohuslän och där det står anslaget »Statens sten», är det ganska allmänt ute bland befolkningen, att man säger: se där, där är det magasinerad arbetslöshet! Ingen kan bestrida, att om man inte vidtager andra åtgärder, det blir på det sättet, som folket här konstaterat att det blir.

Det är en omständighet, som man också bör taga i beaktande vid prövning av frågan, och det är, på vilket sätt man har förhindrat stenexportens utveckling genom stenexportföreningen. Jag har här ett brev, som jag fick för ett par dagar sedan ifrån en stenhuggare i Bohuslän, vari han hemställer till mig att väcka en motion i riksdagen, att vem som helst, som lägger in ansökan om licens för stenexport, skall få denna beviljad. Han skriver vidare: stenhuggare från Askims kommun ha för tre månader sedan lagt in ansökan om licens för 25,000 ton gatsten. Ortens kooperativa förening är delägare i beställningen, men vi ha hittills inte fått något svar. Samtidigt får jag meddela eder, att om exportföreningen blir upphävd, få 1,500 man arbete i Bohuslän.

Det är väl inte fullständigt taget i luften den uppfattning, som finnes bland stenhuggarna, att om man upphäver denna stenexportförening eller i varje fall omlägger den på sådant sätt, att andra än de stora firmorna få möjlighet att exportera sten, man då skulle få stenindustrin i gång. Jag tycker ändå, att regeringen borde intressera sig något för utvecklingen av stenexporten. Om vi ta exportsiffrorna, sådana jag har fått dem ifrån stenhuggare i Bohuslän, visar det sig, att 1932 exporterade man 232,000 ton, 1933 195,000 ton och sedan har det gått bakåt så att förra året exporterade man endast 85,000 ton. Inte är detta någonting, som talar för att stenexportföreningen befrämjat exporten, och det påstås ganska allmänt i Bohuslän bland stenhuggarna, att det

Ang. inköp för statens räkning av gatsten. (Forts.)

är de bankintressen, som ligga bakom de stora bolagen, som genom denna få sina fordringar garanterade, och att det är själva kärnpunkten i det hela. Det vore anledning att ordentligt undersöka, på vilket sätt denna stenexportförening arbetar, och om det inte skulle vara möjligt för andra än dessa stora bolag, exempelvis arbetarna själva, att få licenser för att på så sätt avhjälpa arbetslösheten.

Sedan kan det nog vara riktigt, som det sagts här, att om det inte finns en möjlig väg att på detta sätt upparbeta stenindustrin, man också söker överflytta folk, ty det går väl ändå inte att årtionde efter årtionde plåga dessa arbetare.

Jag har tidigare konstaterat, att man i ett citat i Ny Tid talat om, att man samlar in pengar inom Röda korset till de nödlidande i Bohusläns stenhuggardistrikt och hur man då skrev, att den, som drar en parallell mellan denna insamling och den insamling, som företas till Abessinienambulansen, får det intrycket, att det efterlämnar en brännande känsla av förnedring i varje humant tänkande medborgares sinne.

Det går väl inte att årtionde efter årtionde uppehålla en sådan politik, så att man efter tjugo års plåstrande på detta sätt i statsministerns f. d. organ i Göteborg kan konstatera, att den politik, som man bedrivit, efterlämnar en brännande känsla av förnedring. Detta gör det angeläget att, även om man beviljar de anslag, som nu föreslås, man också beaktar de andra synpunkterna och med anledning av den skrivelse, som jag nyss citerade, hemställer jag särskilt till handelsministern, att han ville undersöka, huruvida inte denna stenexportförening, såsom nu framgår av exportsiffrorna, verkar förkvävande på hela stenexporten i stället för att gagna den. I så fall vore det på tiden att alla de grupper av arbetare, som framställt krav på att få licenser, också beviljas sådana, och att man inte förkväver deras verksamhet till förmån för de stora firmorna och de bankintressen, som ligga bakom dessa.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna föredrogos vidare vart för sig samt lades till handlingarna första lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning; och

nr 2, i anledning av verkställd granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning.

§ 10.

Herr statsrådet *Ekman* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 54, angående rätt för kaptenen i Karlsborgs artilleriregemente, löjtnanten vid regementet B. E. G. Rudling att tillgodoräkna sig viss tjänstetid för placering i löneklass m. m.; och

nr 59, angående avlösning av arrendet å kronoegendomen Hässlö.

Nämnda propositioner bordlades.

§ 11.

Härpå upptogs till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av väckta motioner angående upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom andra kammaren väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 99 av herr *Olsson* i Stockholm *m. fl.* samt nr 262 och 263, båda av herrar *Hagberg* i Luleå och *Brädefors*.

I motionen II:99 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att lagen om kollektivavtal och lagen om arbetsdomstol omedelbart skulle upphävas.

I motionen II:262 hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta upphäva lagen om kollektivavtal.

I motionen II:263 hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta upphäva lagen om arbetsdomstol.

Utskottets hemställan innefattade, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Ang. upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Olsson* i Stockholm: Herr talman! Jag har tillsammans med mina partikamrater här i kammaren väckt en motion om upphävande av lagen om kollektivavtal och lagen om arbetsdomstol. Andra lagutskottet, som behandlat motionen, meddelar, att motioner i samma sak tidigare ha varit framförda här i kammaren, nämligen år 1929, 1930, 1931, 1933 och 1935. Det kanske kan synas egendomligt för många, att motioner av precis samma innehåll framföras på detta sätt år efter år. Men om man går till den realitet, som ligger bakom dels avtalslagarna och dels lagen om arbetsdomstol är det i verkligheten inte så underligt, att motioner av denna art ständigt upprepas i riksdagen.

Förhållandena på arbetsplatserna växla ju betydligt år från år, och särskilt har detta varit fallet under de senast gångna åren. Det har genomförts omfattande tekniska rationaliseringar och därmed också en omfattande specialisering och forcering av arbetet på fabriker och verkstäder. De kollektivavtal, som skulle avspegla dessa förhållanden, ha emellertid icke ändrats i sina allmänna bestämmelser eller förändrats så, att de blivit anpassade efter den utveckling, som har skett inom industrierna själva. Vid åtskilliga tillfällen ha ju kollektivavtalen, särskilt då lokal- och vissa distriktsavtal men även riksavtalen, blivit uppsagda från arbetarsidan för att man skulle få en justering av avtalens allmänna bestämmelser till stånd på så sätt, att de mera stodo i överensstämmelse med det verkliga läget på arbetsplatserna. Från arbetsgivareföreningens och dess underorganisationers sida, verkstadsföreningen, järnbruksförbundet och allt vad de heta, har man rest ett mycket kraftigt och bestämt motstånd mot en förändring av kollektivavtalens innehåll, och detta kraftiga motstånd, som rests från dessa organisationers sida, bottnar också i det förhållandet, att de med lagen om kollektivavtal och arbetsdomstol bakom sig ha stora möjligheter att under avtalsperioderna på arbetsplatserna pressa arbetarna till rena orimligheter. Det har vid åtskilliga tillfällen också här i kammaren vittnats om och påtalats, hurusom arbetarna genom dessa förhållanden blivit fullständigt rättslösa, hurusom de icke äga något som helst skydd under den tid de deltaga i produktionen och utföra sitt produktiva arbete. De enda, som fått ett verkligt skydd genom kollektivavtalet i dess nuvarande form

Ang. upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol. (Forts.) i allmänhet — undantag finnas ju självfallet — och genom kollektivavtalslagen och lagen om arbetsdomstol, äro arbetsgivarna. Den andra parten står däremot så gott som fullständigt rättslös. Detta kom mycket klart till uttryck vid innevarande års avtalsuppgörelser. Vi sågo t. ex. vid förhandlingarna inom verkstadsindustrien, järnbruken och gruvorna och även inom andra industrier, hur man från arbetsköparnas sida till varje pris försökte undgå justeringar i avtalens allmänna bestämmelser och t. o. m. hotade med allmän lockout, därest arbetarna vidhölle sina krav om att få avtalen justerade i av dem önskad riktning. Det blev också genom de vidlyftiga underhandlingar, som fördes, ganska uppenbart och klart, att så länge kollektivavtalslagen och lagen om arbetsdomstol bestå, arbetsgivarnas organisationer och företagen i fortsättningen kunna vägra att gå med på justeringar i avtalen i den riktning arbetarna önska. Dessa lagar förhindra sålunda i verkligheten en justering av avtalen, en justering som innebär, att avtalen komma i nivå med den utveckling industrien själv genomgått under de senaste åren.

Det är klart, att detta rättslösa tillstånd, som härskar på arbetsplatserna för stora arbetsgrupper, skapar en irritation, som i det långa loppet säkerligen kommer att bliva av rätt allvarlig natur. Det förklarades ju i tidningspressen, t. o. m. i den borgerliga pressen, efter den senaste avtalsuppgörelsen, att därest icke en justering av avtalen komme till stånd, det vore fara värt att man hos arbetarna dödade den arbetsglädje de tidigare kunnat känna under mera gynnsamma förhållanden. Detta är ett ganska allvarligt problem, som bör ge anledning till en grundlig omprövning, och i centrum av detta problem står frågan om kollektivavtalslagens och arbetsdomstolslagens vara eller icke vara, denna bromsande faktor i utvecklingen. Detta är en sida av saken. En annan sida, herr talman, är den omständigheten, att arbetsdomstolen och lagen om kollektivavtal nästan uteslutande gynna den ena parten. I utskottsutlåtandet meddelas några siffror. Man har under tiden efter lagens tillkomst, alltså tiden 1929—1935, haft att behandla 1,026 mål, som instämts från arbetarsidan, medan antalet från arbetsgiversidan väckta mål varit endast 238. Vad beträffar mål, som hänskjutits till arbetsdomstolen av båda parterna gemensamt, har antalet sådana under dessa sju år varit endast 8. Alltså: båda parterna ha under sjuårsperioden endast i 8 fall funnit, att de behövt gemensamt gå till arbetsdomstolen för att få sin sak upplärad. Och arbetsgivarna ha stämt in arbetarparten i 238 fall. Detta visar, att arbetsgivarna icke varit utsatta för några allvarligare påtryckningar från arbetarnas sida utan att de med ett ord sagt haft möjlighet att själva reda ut de problem, som uppstått på arbetsplatserna. Arbetarna däremot ha under dessa sju år tvingats vända sig till arbetsdomstolen 1,026 gånger för att om möjligt därigenom kunna få rättelse och rättvisa. Siffrorna avspeglar i verkligheten det rättslösa tillstånd, vari arbetarna befinna sig. Det har sagts mig — och det är möjligt — att arbetsdomstolen till 50 % dömer till arbetarnas favör och till 50 % till motpartens favör. Men detta ger ändå icke en riktig bild av verkliga läget, ty den vinst arbetarna skulle göra i halva antalet av de 1,026 målen vid arbetsdomstolen är mycket problematisk, eftersom man dömer efter gamla kollektivavtal, som icke ha sin rot i de nuvarande förhållandena på arbetsplatserna. Det är under sådana förhållanden, herr talman, orimligt att upprätthålla ett par lagar, som så hänga i luften och som göra den ena parten fullständigt rättslös men ge den andra parten stöd både i ekonomiskt avseende och på annat sätt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. väckta motionen om dessa lagars upphävande, motionen nr 99.

Ang. upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol. (Forts.)

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det är inte bara av principiella skäl, inte bara därför att L. O:s representantskap år 1928 betecknade lagarna som undantagslagar riktade mot arbetarna, som det är en stark arbetaropinion för lagarnas slopande. Opinionsen blir faktiskt allteftersom tiden går och exemplen hopa sig starkare och mera deciderad mot hela denna lagstiftning. I fjol anförde jag ett belysande exempel på hur man utmäter skadestånd genom arbetsdomstolen, i det man ålade en del textilarbeterskor, som vägrat att sälja sin arbetskraft under några timmar, att betala skadestånd med 15 kronor i timmen till vederbörande arbetsköpare. Om det otroliga skulle ha inträffat, att arbeterskorna lyckats bevisa, att samma arbetsgivare hade avstängt dem från arbete under viss tid och att arbetsdomstolen skulle funnit detta ha varit ett lagbrott, skulle skadeståndet för arbetsgivarna icke ha belöpt sig till mera än vad arbeterskorna förlorat, nämligen 75 öre per timme — eller vad de kunde ha haft för förtjänst. Just denna princip för skadestånds utmätande, detta att man icke räknar med huru mycket vederbörande har i inkomst utan med vad arbetsgivarna förlora, bidrager att ställa i gräll belysning den groteska karaktären i lagstiftningen i fråga.

Vi ha ett nästan alldeles aktuellt fall i ett mål, som nyss förevarit i arbetsdomstolen. Det gällde en del arbetare, som vid ett bygge icke kunde godkända byggmästarnas förslag till ackordsatser, varför de enligt avtalet skulle arbeta efter timpenning. Arbetsgivaren instämde arbetarna till arbetsdomstolen och beskyllde dem för att ha maskat under arbetet. Han åberopade sig på ett vittne, som kontrollerat, hur lång tid de använt för att klättra uppför ställningarna. Ett annat vittne, en fru, intygade, att hon sett arbetarna vila sig under arbetstiden. Ett tredje vittne, en polis, intygade ungefär detsamma. Det gällde 11 arbetare, och de dömdes att betala 2,200 kronor i böter — eller skadestånd är kanske formellt riktigare att säga. Vad innebär sådana böter? Jo, att man med den principen faktiskt kan tvinga arbetarna i de flesta fall att arbeta på ackord och taga de ackord arbetsgivarna bjuda, hur otillfredsställande de än kunna vara. Det är uppenbart, att en sådan ordning leder till orimliga konsekvenser. Därtill kommer detta spionage, som omvitnats förut vid denna frågas behandling. Hur många svenska arbetare skulle icke komma att drabbas av åtal och dom, om man skulle draga dem inför domstol därför att de en eller annan gång råkat sitta och taga igen sig under arbetstiden. Det är väl inte så märkvärdigt att arbetarna i ett hetsande arbete någon gång måste taga sig 5 minuter för att hämta andan. Sådana domar som den nyss omnämnda, sådan småaktighet som att döma arbetare till skadestånd därför att de råkat drieka pilsner under arbetstiden och därvid saktat arbetstakten kanske en minut, måste på sitt sätt bidra till att stämna arbetarna fientligt mot lagstiftningen.

Det är emellertid inte bara denna småaktighet och denna möjlighet till angiveri och spionage, som kollektivavtalslagen öppnat vägen för, utan även för de rent upprörande klassdomar, som vederbörande fälla. Vi ha i vår motion åberopat, hurusom man bara år 1934 i 14 utslag dömdo arbetarna att utbetala i skadestånd nära 55.000 kronor. På detta sätt kunna arbetarna och deras fackföreningar dömas för åtgärder, som kanske blivit praxis och kanske tillämpas på de flesta arbetsplatser i vårt land. Lagstiftningen har givit arbetsköparen mycket större möjligheter än tidigare att trakassera arbetarna. Den har gett en särskild betydelse åt § 23, vilket påpekades av herr Cruse under fjolårets debatt i samma fråga. Och den har framför allt bidragit till att låsa fast ett rent oeffterrättighetstillstånd på arbetsplatserna. Se t. ex. på verkstadsarbetarna! Majoriteten av dem röstade mot avtalet, men de få finna sig i att under två år vara fastlåsta vid detta avtal, trots att ma-

Ang. upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol. (Forts.)
joriteten var motståndare till det — med alla de orättfärdigheter, som finnas och som underhand uppstå genom kollektivavtalslagen och genom det förhållandet, att arbetsdomstolen existerar.

Det åberopas i utskottets utlåtande, att i 80 % av de till arbetsdomstolen instämnda målen har det varit arbetare som varit käreande. Ja, det vill jag också understryka. Det är ingen anledning att bestrida den saken. Herr Olsson kom emellertid med en uppgift, som förefaller mig orimlig. Han sade, att arbetaren skulle ha fått rätt i 50 % av de fall, som kommit till arbetsdomstolens avgörande. Bokbinderiarbetaren, ett fackförbundsorgan, gjorde i fjol en utredning, däri det visades upp, att trots att arbetarna i 80 % av samtliga fall varit käreande, hade de bara helt vunnit i 20 %. Vunnit helt hade däremot arbetsgivarna i 40 % av fallen. Övriga mål hade varit sådana, som blivit återförvisade, eller sådana, däri man avkunnat s. k. blandade domar, d. v. s. domar där man givit båda parterna rätt. Framför allt när det gäller orättvisa avskedanden, trakasseringar o. s. v. har arbetsdomstolen i 9 fall av 10. påpekats det i utredningen, dömt till arbetarnas nackdel, hur rätt dessa än själva ansett sig ha.

Därtill kommer en annan sak. Det finns vissa förbund, som lyckats genomdriva, att § 23 icke finnes med i avtalet. I de fall, där trakasserier hos arbetsdomstolen beivrats från vederbörande arbetares sida, har arbetsdomstolen utgått ifrån att paragrafen skulle gälla, även om den icke varit inskriven i avtalet. Praxis har utvecklats så, att arbetsdomstolen går långt utöver vad man tidigare tänkt sig att den skulle göra. Den nöjer sig icke med att följa paragraferna, som den borde göra, utan åberopar sig på någon slags rättsåskådning, en allmän åskådning, som icke är fotad i rättsregler eller i det avtal, som domstolen har att tolka.

Under sådana förhållanden och då det faktiskt blivit en allt starkare opinion icke bara bland arbetarna på arbetsplatserna utan jämväl hos vederbörande i spetsen för fackförbunden, är det så mycket oförklarligt, att sådana fackföreningsmän som herr Sigfrid Hansson och herr Olovson i Västerås, som suttit i utskottet, kunnat vara med om att föreslå avslag på motionerna. Man har gjort gällande, att fackföreningsfolket så småningom godkänt lagen, och att arbetarna skulle ha funnit sig till rätta med den. Det blev emellertid en dunderskräll för vederbörande, icke minst för de socialdemokratiska representanterna i denna kammare, när herr Cruse, som också tillhör landssekreterariatet, i fjol steg upp här och förklarade, att sådana uttalanden icke hade stöd i verkligheten. Han tillade, att »vi bliva mer och mer övertygade genom praktiken, att kollektivavtalslagen ensidigt riktar sig mot arbetarklassen och är ett svårt hinder för fackföreningarnas strävan att försvara sina medlemmar».

Utöver detta uttalande av herr Cruse vill jag åberopa några uttalanden från fackföreningspressen, som jag tror ge en riktig bild av opinionen såväl bland arbetarna som hos den fackliga rörelsens ledning. Tidningen Metallarbetaren skriver bl. a.: »Som det nu blivit, har arbetsgivarparten förbehållslöst tillerkänts rätten att handla efter behag under avskedshot, medan arbetarna vid risk att stånda till ansvar inför arbetsdomstolen icke ens kunna lägga två strån i kors till skydd häremot. Låt oss konstatera, att icke bara lagstiftningen har sina konsekvenser. Lagtolkningen har också sina; fullständigt oförutsedda och ödesdigra till sina verkningar. Men så kan det gå, när juristernas stela fingrar stickas in i en ömtålig mekanism.» Textilarbetaren skriver: »Genom kollektivavtalslagen berövades arbetarna strejkrätten vid rättstvister. Det är på grund härav som arbetarsidan i de flesta fall icke kan vinna rättelse, även om uppenbara orättvisor föreligga. — — En arbetsgivare kan nästan alltid maskera sina kränkningar av föreningsrätten, och möjligheterna att på

Ang. upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol. (Forts.)
juridisk väg erhålla rättelse äro minimala, då det för motparten är synnerligen svårt att åstadkomma bevisning.» Och till slut heter det: »Tidigare — innan lagen tillkom — fanns strejkrätt under avtalstiden, och med denna rätt som påtryckningsmedel kunde ett effektivt skydd mot orättvisa avskedanden erhållas. Numera saknas denna rätt.» Transportarbetaren gör också ett uttalande, som säger ganska mycket: »Trots allt detta finnes det likväl personer inom vår rörelse, visserligen ett fåtal, vilka anse kollektivavtalslagen och arbetsdomstolen vara institutioner värda att slå vakt om. På borgerligt håll har man t. o. m. fått den vilseledande uppfattningen, att denna lag och den därpå grundade arbetsdomstolen vore populärt uppskattade. Denna föreställning kan endast brytas genom det att den socialdemokratiska riksdagsgruppen demonstrativt påyrkar klasslagens och arbetsdomstolens avskaffande. Med riksdagens nuvarande sammansättning förefinnes visserligen ingen utsikt att vinna resultat, men en allvarlig demonstration är ingalunda betydelselös.» Även Pappersindustriarbetaren gör ett liknande uttalande — jag skall bara citera ett par satser: »Sedan lagen om kollektivavtal och lagen om arbetsdomstol mot arbetarnas protester blev införd i vårt land har det visat sig, att det blivit allt svårare att genom förhandling i vanlig ordning slita uppkomna tvistefrågor. Båda parterna ha nämligen arbetsdomstolen att falla tillbaka på. På grund av de faktiska förhållandena komma arbetsgivarna härvid i en avgjord förmånsställning, det är nämligen de som enligt avtalet äga rätt att leda och fördela arbetet, att fritt antaga eller avskeda arbetare samt att använda arbetare, oavsett om dess äro organiserade eller ej.» Och i Bokbinderiarbetaren heter det: »På detta sätt kan man ur arbetsdomstolens egen statistik klart och tydligt utläsa domstolens roll som klassinstitution, en sak som det för arbetsdomstolens förespråkare blir allt svårare att dölja.» Slutligen vill jag som lök på laxen taga med regeringsorganets uttalande, »Socialdemokratens» uttalande under föregående sommar, då denna tidning i en ledare skrev bl. a., att »arbetarparten alltjämt vidhåller sin gamla uppfattning om arbetsdomstolen som ett instrument för den starkare parten». Så fortsätter den: »Arbetarna vet, under vilken press ett avtal kommer till, och vet även, att arbetsdomstolen har att endast formellt tolka dessa avtal. Genom den faktiska ställning arbetsköparen intar såväl i avtalet som på arbetsplatsen är det ganska naturligt, att arbetarna ha större behov än arbetsköparna att vända sig till domstolen. Detta faktum skvallrar mera om arbetarnas prekära läge på arbetsplatsen än om arbetsdomstolens popularitet bland de fackligt organiserade.»

Jag har tagit alla dessa citat bara för att slå ihjäl den falska föreställning, som man försökt sprida, att det bland arbetarna och inom arbetaropinionen i allmänhet skulle ha uppstått en annan värdering av arbetsdomstolens roll och karaktär liksom av kollektivavtalslagens.

När utskottet åberopar sig på denna statistik, till vilken jag ännu en gång måste återkomma, vill jag säga, att den kan bevisa två saker. För det första är det antagligt, att den omständigheten, att det är arbetarna, som i 80 procent av santliga fall vänt sig till arbetsdomstolen, icke bevisar deras tilltro till arbetsdomstolen, utan att det är arbetsgivarna, som främst bryta mot lagen och söka kringgå och sabotera densamma. Jag tror, att detta är den rätta slutsatsen, som man kan draga av de siffror, som återgivits i detta fall. Dessutom kan man draga en annan slutsats nämligen den, att arbetarna genom kollektivavtalslagen äro så snärjda, att de icke ha någon annan väg att gå, medan arbetsgivarna ha åtskilliga möjligheter kvar, trots denna lagstiftning, att genomdriva sin vilja, även om de komma i konflikt med vederbörande kollektivavtal.

Ang. upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol. (Forts.)

Man säger i lagutskottets utlåtande, att det förekommer ett missförstånd såväl i den motion vi väckt som i den av socialdemokraterna väckta, i det att vi förväxlat böter med skadestånd. Och en förväxling föreligger verkligen. Men arbetarna se icke någon större skillnad i fråga om skadeståndet och böterna inbördes. Även om det föreligger en juridisk skillnad i detta fall, får skadeståndet kanske praktiskt taget ännu mera ödesdiger betydelse än böter, då det gäller att pressa ut pengar såväl från de arbetare, som befinna sig i produktionen, som från fackföreningarna. Och även i medvetandet, att majoriteten i denna kammare — till vilken jag hoppas, att vi i fortsättningen icke skola behöva räkna socialdemokraterna — slår vakt om denna tvångslag, ha vi ansett nödigt att återigen föra fram frågan till behandling för att ännu en gång markera arbetaropinionens krav. Jag kan nämna, att vi för vår del fått en massa uttalanden från fackföreningshåll, där man kräver, att arbetarpartierna skola gå emot lagstiftningen för att få denna skändlighet ur världen. Och eftersom det är ett arbetarkrav, vill jag, herr talman, yrka bifall till den motion vi väckt i frågan.

Herr Sandström: Herr talman! Andra lagutskottet har i sitt utlåtande över dessa motioner skrivit, att motionärerna icke anfört skäl, som kunna föranleda utskottet att tillstyrka, att gällande lagstiftning om kollektivavtal och om arbetsdomstol upphäves. Då jag nu hört de långa anföranden, som herrar motionärer här hållit, har jag kommit till den uppfattningen, att icke heller i deras anföranden förekommit något, som skulle kunna rubba den uppfattning, till vilken utskottet kommit.

Det är nog så, att den allmänna meningen i landet är, att dessa båda lagar, om kollektivavtal och om arbetsdomstol, ha kommit att bli ganska goda instrument för undvikande av arbetsstrider rörande tolkningen av gällande kollektivavtal. Det är alldeles givet, att när man uppgör ett kollektivavtal, är det meningen, att detta skall hållas, och att det skall respekteras, ända till dess uppsägningstiden är inne. Innan dessa lagar kommo till, förekommo ju en massa tvister om tolkningen av gällande kollektivavtal, och då fanns ingen instans att gå till, ingen lag att följa, utan dessa tvister måste då avgöras på grundval av de gällande maktförhållandena vid tillfället. Detta hade alltså till följd en del strider, som man nu kan undvika, därför att det finnes en instans att gå till för att få sina tvistefrågor avgjorda.

Vi ha fått den uppfattningen, att arbetsdomstolen har på ett snabbt och praktiskt sätt avdömt de uppdykande tvistigheterna. Och det är nog så, att denna domstol har ute i landet tillvunnit sig allt större auktoritet och anseende för absolut opartiskhet.

Vi anse därför, att det skulle vara ett steg tillbaka att återgå till det föregående på detta område så gott som rättslösa tillståndet, och vi vilja bibehålla såväl lagen om arbetsdomstolen som lagen om kollektivavtal, när båda dessa lagar måste anses vara en värdefull tillgång för landet.

Här hava motionärerna talat om, att arbetarna äro fullständigt rättslösa. Så uttalade sig herr Olsson i Stockholm, och herr Hagberg i Luleå diskuterade ju också samma sak, fast kanske i litet andra ordalag. Jag vill dock erinra därom, att en hel mängd av de domar, som äro fällda av arbetsdomstolen, äro enhälliga domar, som fått anslutning även från arbetarpartens förtroende män. I en del fall har det avgivits reservation, där man anfört avvikande mening, men det har hänt såväl arbetsgivarparten som arbetarparten. Det är klart, att då en domstol skall fälla ett avgörande, går det till den ena eller den andra partens förmån. Men jag tycker, att vi skola icke här i riksdagen sätta

Ang. upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol. (Forts.)
 oss till doms över arbetsdomstolens sätt att fullgöra sina skyldigheter och avgöra de mål, som appelleras dit.

Herr talman! Jag vill icke vidare ingå på någon polemik mot de ärade motionärerna utan ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Olsson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Vid härpå skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen den 30 maj 1919 om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 13.

Härefter förelåg till avgörande andra lagutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion om förbud mot värnpliktigas skiljande från av dem vid inkallande till värnpliktstjänstgöring innehaft arbete med mera.

Ang. förbud mot värnpliktigas skiljande från innehaft arbete m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 150, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Henrikson m. fl.* föreslagit, »att riksdagen måtte besluta att i lag fastställa förbud i visst fall mot värnpliktigas skiljande från det arbete eller den tjänst de vid inkallande till värnpliktstjänstgöring inneha och att fullgod gottgörelse genom statens försorg lämnas i de fall värnpliktig vållas förluster genom mistad eller försämrad arbetsanställning på grund av fullgörande av värnpliktstjänstgöring».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Henrikson**: Herr talman! Det uttalas ofta kritik mot lagstiftningsapparaten, att den arbetar trögt och har en viss benägenhet att stölna i vissa

Ang. förbud mot värnpliktigas skiljande från innehaft arbete m. m. (Forts.)
former och svårt att anpassa sig efter nya förhållanden. Då man tar del av den intressanta historik, som utskottet har bestått detta avslagsyrkande, så får man en känsla av att hela den där kritiken är mycket berättigad. Vi ha i en motion föreslagit, att riksdagen måtte besluta att i lag fastställa förbud i visst fall mot värnpliktigas skiljande från det arbete eller den tjänst de vid inkallande till värnpliktstjänstgöring inneha och att fullgod gottgörelse genom statens försorg lämnas i de fall värnpliktig vållas förluster genom mistad eller försämrad arbetsanställning på grund av fullgörande av värnpliktstjänstgöring.

Enligt andra lagutskottets historik har mycket tidigt i princip fastslagits, att det skulle vara på det sättet, som vi ha yrkat. Vi finna, att man redan i legostadgan av den 23 november 1833 hade infört bestämmelser, som syftade till att säkerställa de värnpliktiga på sätt, som vi nu ha motionerat om. Vid 1914 års riksdag, då denna fråga var uppe, framfördes en del synpunkter av statsrådet Hasselrot, som bland annat anförde: »Att vapenövas är en av samhället ålagd plikt, som han icke kunnat undandraga sig, och hans bortavaro har påkallats av det viktigaste allmänna intresse. Vid sidan av det gagn, han även själv har av vapenövningens fullgörande, måste mer eller mindre väsentliga uppoffringar i personligt och ekonomiskt avseende vara förenade därmed, men givetvis är det önskvärt, att dessa icke bliva mera betungande än nödigt är.»

Vid 1914 års riksdag stiftades ju den lag, som gäller ännu i detta avseende och vari det stadgas, att värnpliktig, som är anställd i annans tjänst eller arbete, ej må skiljas från anställningen i anledning därav, att han har att fullgöra i värnpliktslagen stadgad övning om *högst sextio dagar* eller mobiliseringsövning, som kan bliva föreskriven i särskild lag.

Nu är det på det sättet, att det är väl ingen vapenför värnpliktig för närvarande, som tjänstgör *mindre än 90 dagar* under sin första inryckning. Därför har ju denna lag, som stiftades 1914, kommit att hänga fullständigt i luften. De bestämmelser, som avsågo att skydda de värnpliktiga, äro för närvarande fullständigt illusoriska. Det har också framförts mycket klagomål mot detta. Man kan ständigt få tala vid sådana, som genom sin värnplikts-tjänstgöring har mist sitt arbete. Därför anse vi, att en lagändring härvidlag är mycket väl motiverad. Vi ha också i vår motion föreslagit någonting, som vi trott skulle innebära att en för länge sedan fastslagen princip nu åter skulle komma till sin rätt. Vi trodde verkligen, att det fanns möjligheter på en sådan här punkt att få till stånd en ändring. Då man ju, när det gäller att ålägga de värnpliktiga ökade skyldigheter, är mycket intresserad, så borde man väl också se till, att man försökte att gottgöra dem på ett sådant sätt, att de icke kunde avskedas på grund av att de tvingades fullgöra värnplikten.

Herr talman! Jag vill med dessa ord kort och gott yrka bifall till vår motion.

Herr Sandström: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14.

Slutligen föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av nionde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlönings- och pensionsförhållanden för kronojägaren å indragningsstat vid domänverket E. J. Grafström; och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för distriktsveterinär att för löneklassplacering tillgodoräkna viss föregående tjänstgöring.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 13, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning rörande ikraftträdandet av visst stadgande i förordningen den 31 maj 1935 (nr 255) om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen.

§ 16.

Till bordläggning anmälades statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 19, i anledning av remiss från andra kammaren av två av herr E. Lithander väckta motioner;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående grunderna för bestämmandet av provisoriskt dyrortstillägg m. m. åt vissa befattningshavare i statens tjänst jämte en i ämnet väckt motion m. m.;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till Svenska järnvägsmännens vilohemsförening u. p. a. för utvidgning av föreningens semesterhem å Hällekind;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av återbetalningsskyldigheten beträffande av reparatören H. C. T. Lund oriktigt uppburna dyrtidstillägg; och

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställning om anslag till studielånefonden.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

§ 18.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Andersson</i> i Rasjön	under	3 dagar	fr. o. m. den	8 febr.,
fru <i>Nordgren</i>	›	6 ›	›	8 ›
herr <i>Lundbom</i>	›	6 ›	›	6 ›
› <i>Weijne</i>	›	2 ›	›	9 ›
› <i>Aqvist</i>	›	10 ›	›	10 ›
› <i>Leffler</i>	›	5 ›	›	6 ›

herr <i>Christiernsson</i>	under 6 dagar fr. o. m. den 10 febr.,
› <i>Fält</i>	› 5 › › › 8 ›
› <i>Hansson</i> i Vännäsby	› 6 › › › 6 ›
› <i>Eriksson</i> i Falun	› 7 › › › 8 › och
› <i>Hagman</i>	› 6 › › › 6 › .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.25 e. m.

In fidem
Per Cronvall.